

Democraat

D66

congres100

's-Hertogenbosch, 1 november 2014
honderdste ledencongres
partijleider Alexander Pechtold

Dames en Heren,

[Lees verder op pagina 4]

congres1

Amsterdam, 17 december 1966
eerste ledencongres
partijleider Hans van Mierlo

**CONGRES
100**

‘Nu we door het dieptepunt van de crisis zijn, moeten we doorpakken’

foto Charly Verhoeven

Democraten,

Nederland is een klein land met een groot buitenland. Daarvan zijn wij ons deze zomer weer extra bewust geworden. Waar de start van een politiek jaar doorgaans in het teken staat van de begroting voor het komende jaar, spreken we in Den Haag nu vooral over de vraag hoe om te gaan met de brandhaarden in de wereld en de gevolgen voor de Nederlandse samenleving.

Het conflict tussen Israël en de Palestijnen. De strijd tussen Oekraïne en Rusland. De brute moorden van terreurbeweging IS in Irak. De gevolgen van die verschrikkingen zien we niet alleen dagelijks op de televisie, ook in Nederlandse straten en wijken zorgt het voor onrust. De terroristen van IS en hun sympathisanten in de Haagse Schilderswijk tarten ons tot het uiterste. Maar waar het kabinet in de kramp schiet van verboden en de maakbare samenleving, sta ik pal voor de waarden van onze open samenleving en onze rechtsstaat. Waar onze vrijheden worden bedreigd, moeten die niet worden ingeperkt, maar juist ten volle verdedigd.

Verreweg de meeste impact deze zomer had de aanslag op de MH17. Ons land voelt nog steeds de hevige pijn van de grootste vliegcrash uit onze geschiedenis. 298 mensen vonden de dood, waaronder 196 Nederlanders. Het gemis van al die landgenoten wordt overal in Nederland diep gevoeld. Ook in onze partij, waar we met Pim de Kuijer, kandidaat-Kamerlid in 2012, een enthousiaste en actieve D66’er verloren hebben. Nog altijd zijn veel vragen onbeantwoord. Over het onderzoek, over de precieze toedracht. Dat de rampplek

midden in het strijdtoneel in Oost-Oekraïne ligt, maakt het niet makkelijk om alle feiten boven tafel te krijgen, maar wij zullen het kabinet blijven aansporen maximale helderheid te krijgen.

Tegen die achtergrond van de onrust in de wereld hebben wij niettemin ook het ‘gewone’ politieke werk weer opgepakt. We hebben met het kabinet een akkoord gesloten over de begroting voor 2015. Waarom? Omdat we opnieuw voor D66 belangrijke punten hebben binnengehaald, zoals een verlaging van de lasten op arbeid met 1 miljard, waardoor werken meer loont. Ook heeft het kabinet ons voorstel voor een Toekomstfonds omarmd, zodat we vanaf nu onze aardgasbaten niet meer zomaar opsouperen, maar investeren in innovatieve bedrijven. Dat is goed voor nieuwe economische groei en goed voor extra banen.

Nieuwe economische groei en banen zijn de belangrijkste opgaven voor de komende periode. D66 neemt geen genoegen met een *beetje* groei, een *lichte* daling van de werkloosheid en *ietsje* meer koopkracht. Nederland kan en moet beter. Die ambitie mis ik bij het kabinet. De belangrijke hervormingen die nu zijn doorgevoerd, zijn niet meer dan achterstallig onderhoud. Nu we door het dieptepunt van de crisis zijn, moeten we doorpakken. Maar VVD en PvdA leunen gemakkelijk achterover. Wachtend op... ja, op wat eigenlijk?

D66’ers willen niet wachten. Wij lopen vaak voorop met nieuwe ideeën. Zo bepleitten wij in 2006 als eerste politieke partij de verhoging van de AOW-leeftijd, zes jaar later hadden we voldoende politieke steun om het ook door te voeren. Het zit in onze natuur steeds opnieuw na te denken over nieuwe kansen en nieuwe oplossingen. Binnen de partij wordt ook nu volop nagedacht en gediscussieerd over onze agenda voor de toekomst. ‘Een blijvend appèl’, noemt Wouter Koolmees die hervormingsagenda verderop in deze *Democraat*.

D66 zou D66 niet zijn als jullie, de leden, niet van harte uitgenodigd zouden worden om daarover mee te denken. Zo houden we op weg naar het honderdste congres, geheel in lijn met onze traditie, onze levendige vereniging hoog.

Alexander Pechtold

Historische driedaagse

06.

Hervormen vanuit idealen

18.

04. Dames en heren,

10. interview Jan Terlouw

14. voorzitter!

16. 10 x succes

21. essay Van Mierlo Stichting

24. interview Joris Backer

26. na de GR2014

29. interview Hans Engels

30. thema-afdelingen

32. 30 jaar JD

36. talentontwikkeling

39. van de voorzitter

40. lidnr. 100

41. uit de vereniging

Historische tijdlijn

Het landelijk congres – voorheen: Algemene Leden Vergadering (ALV) – is het hoogste besluitvormende orgaan van D66. In de aanloop naar het 100ste congres op zaterdag 1 november, volgt u in deze *Democraat* de roerige geschiedenis van D66, aan de hand van 38 gedenkwaardige congressen.

C01

17/18/27
december

1966 / RAI / Hotel Krasnapolsky, Amsterdam

De eerste Algemene Leden Vergadering (ALV) van Democraten 66 komt bijeen in de Amsterdamse RAI. Het Kabinet Cals is plotseling gevallen, dus de leden van de kersverse partij moeten in twee dagen een verkiezingsprogramma en een kandidatenlijst vaststellen om deel te kunnen nemen aan de Tweede Kamerverkiezingen van 15 februari 1967. [Lees verder op pagina 6]

‘Dames en Heren,

Op 30 april van dit jaar – Nederland had een vrije dag – kwamen 11 mensen bij elkaar in een zaaltje van Krasnapolsky om met gefronste wenkbrauwen van gedachten te wisselen over het kreupele bestaan van het politieke leven in ons land. Nu – zeven maanden later – zijn vijfhonderd Nederlanders uit alle delen van ons land bij elkaar in een van de grootste congreszalen om dit nietig overleg van de elf af te ronden.

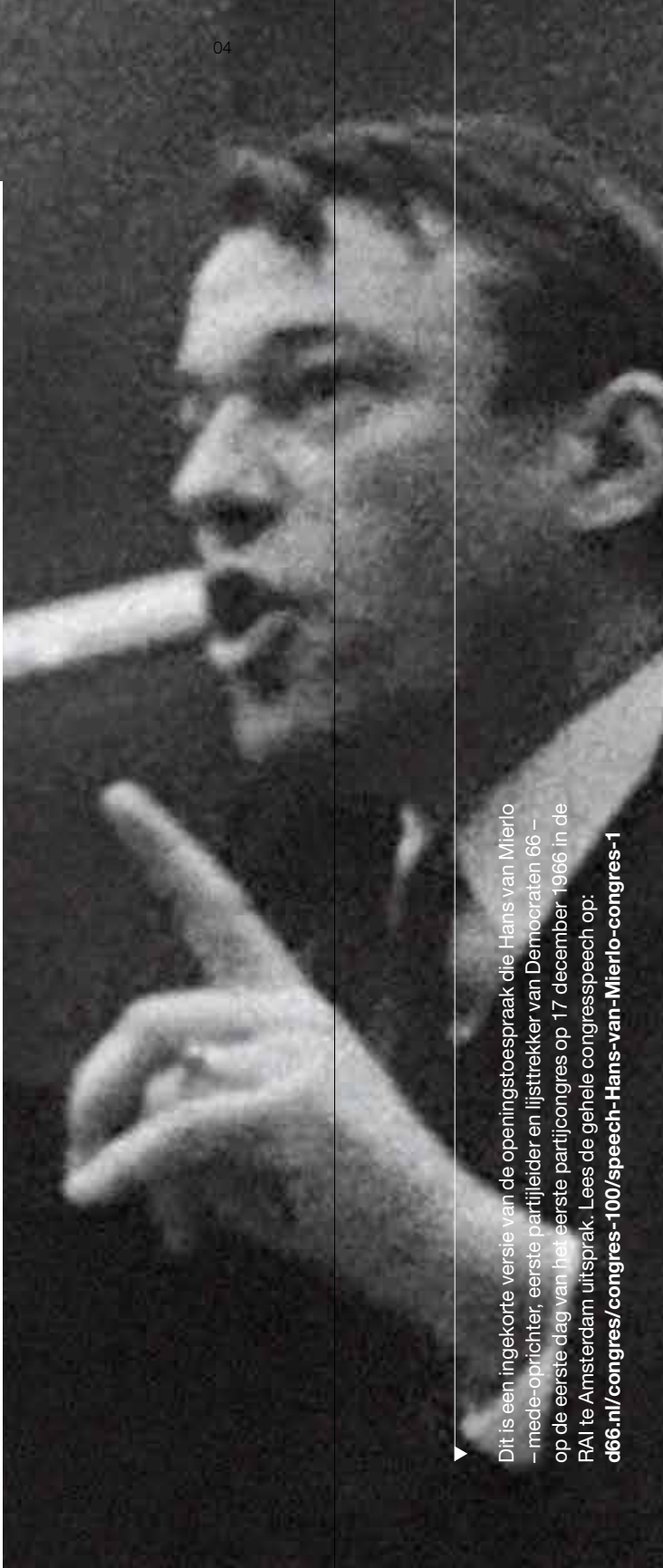
In de vaststelling van deze wonderbaarlijke vermenigvuldiging ligt de vreugde besloten, waarmee ik U allen hier hartelijk welkom heet. Voor allen, die zich in de achter ons liggende periode hebben ingespannen om dit congres mogelijk te maken – en dat zijn er velen onder u – is het een dankbaar en bemoedigend teken dat zovelen hun engagement met de ideeën van D’66 tot uitdrukking brengen in hun aanwezigheid hier.

Een bijzonder woord van welkom wil ik uitspreken tot u dames en heren van de pers, radio en televisie. Uw aanwezigheid in zo grote getale is al even sterkend als de getalssterkte van de congresgangers, hoewel wij ons bewust zijn dat de somberste drijfveren hieraan ten grondslag kunnen liggen. Helaas was het ons om vele organisatorische redenen onmogelijk op dit congres ook niet-leden als toeschouwers uit te nodigen, hoewel daarvoor veel belangstelling was. Het ontegenzeggelijk nadeel van hun afwezigheid wordt voor ons echter ruimschoots gecompenseerd door Uw presentie, waardoor wij de volledige openheid die wij in het politieke leven nastreven, ook voor dit congres gewaarborgd weten. Om die redenen bent U hartelijk welkom bij de behandeling van alle agendapunten van dit formatieweekende: in de plenaire zittingen, in de sectievergaderingen en in de huishoudelijke vergadering.

[...]

Het congres beslist over alles. Bij alle handelingen, die tot nu toe zijn verricht, heeft bij het initiatief comité en later het bestuur deze gedachte voorop gezeten. Dit betekent dat het congres in eerste instantie morgen plenair zal beslissen over de amendementen, die in de sectievergaderingen een meerderheid hebben gekregen. Vervolgens zal het congres een uitspraak moeten doen over het program in zijn geheel, waarbij een meerderheid van 2/3 noodzakelijk zal zijn om het program als aanvaard te beschouwen. Daarna zal het congres besluiten nemen over de kandidaten van bestuur en vergadering en over de kandidatenlijst in zijn geheel.

Tenslotte zal het congres het belangrijkste besluit van alle nemen, namelijk over de vraag of het uiteindelijk tot stand gekomen program en de definitieve kandidatenlijst tezamen rechtvaardigen dat D’66 aan de verkiezingen zal deelnemen. Weliswaar is dit besluit reeds op 22 oktober genomen door de toenmalige ledenvergadering van D’66, maar voor iedereen is dat besluit tot stand gekomen – en dat is ook op de persconferen-

tie meegedeeld – onder voorbehoud dat de partij erin zou slagen om in die korte tijd een verantwoord program en een aanvaardbare kandidatenlijst samen te stellen.

Onze activiteiten deze twee dagen zullen geheel geconcentreerd moeten zijn op het bereiken van dit doel. Evenals in de voorgaande stadia zullen wij dus als werkhypothese op dit congres ervan uitgaan, dat we dat doel zullen bereiken. Of we daar in werkelijkheid in zullen slagen, zal pas beoordeeld kunnen worden aan het einde van dit formatieweekende in een aparte stemming, nadat er gestemd is over het program en nadat er gestemd is over de kandidatenlijst. Immers de combinatie van beide zal voor u allen van beslissende betekenis voor de vraag of het verantwoord is tegen de kiezer om de keuzemogelijkheid van D’66 te bieden.

Dames en Heren. Dit is geen demonstratiecongres, maar een werkcongres, dat tenslotte zal beslissen over het definitieve lot van de beweging, die enige maanden geleden is ontstaan. Wellicht zou het nuttig zijn geweest, wanneer ik u aan het begin hiervan had gesproken over de achtergronden en de kleine geschiedenis van D’66, over de politieke situatie in ons land en het groeiend onbehagen ten aanzien van het vastgeroeste partijbestel, over de spreekwoordelijk geworden onduidelijkheid in ons politiek bedrijf en de volstrekte ontoereikendheid van onze staatsrechtelijke regels, over de frustrerende dictatuur van de politieke Establishment en de dogmatische en machteloze benadering van de werkelijke vraagstukken van deze tijd. Het zijn precies de zaken, die ons hier bijeen hebben gebracht.

De tijd is echter kort. Ik heb het niet gedaan en daar hoeft u beslist niet om te treuren, want dit zal u aan het eind van deze dag in een aanzienlijk welbespraakter betoog worden voorgehouden door een van onze initiatiefnemers, de heer Gruyters. Wat ik u echter dringend zou willen vragen is, dat u zich tijdens dit hele weekeinde bewust blijft, dat het deze punten zijn, die ons bij elkaar hebben gebracht en niet de positie van onze betalingsbalans of de hoogte van de lonen in het komende jaar. Ook al zijn dat zeer belangrijke zaken, waarmee D’66 zich, evenals andere partijen zal bezig houden, de behartiging daarvan vergt niet in eerst instantie de oprichting van een nieuwe partij.

De behoefte aan een breekijzer teneinde de partijpolitieke situatie in ons land te forceren vraagt daar echter wel om. Daarvoor zal het noodzakelijk zijn een parlementaire aanwezigheid te creëren, die ons in staat zal stellen zowel een electorale bedreiging op te leveren voor de andere partijen als ook de minderheidsgroepen binnen die andere partijen die in hoofdlijnen onze gedachten delen, te activeren. Geen enkele parlementaire aanwezigheid – ook niet wanneer men in de eerste plaats pressiegroep in de volksvertegenwoordiging wil zijn – is gerechtvaardigd, wanneer de kiezer niet kan worden duidelijk gemaakt waar hij met ons op materieel politiek gebied aan toe is.

Wanneer wij ons dit oorzakelijk, maar ook wezenlijk verband tussen doelstelling en partijprogram bewust zijn en van D’66 geen gebouw willen maken, waar zoveel mogelijk politieke stokpaardjes gestald moeten worden, dan zal het mogelijk zijn dat wij in deze twee dagen het recht verwerven om het zo hoognodige breekijzer te hanteren. Met deze instelling voor ogen verklaar ik het congres voor geopend en draag ik de leiding ervan gaarne over aan de drie congresvoorzitters.

Ik dank u wel’ ■

C03

13/14/15
september

1968 / Stadgehoorzaal, Leiden

Congres 3 duurt – net als de oprichtingsvergadering – maar liefst drie dagen. Kritiek van de leden op het politieke en interne beleid van D’66 staan centraal. De aanwezigen vinden met name de lange termijn doelstellingen van de partij te onduidelijk. Het hoofdbestuur dient drie resoluties in als antwoord op de kritiek, die met grote meerderheid door het congres worden aangenomen.

C09

27 februari

1971 / RAI, Amsterdam

Partijleider Hans van Mierlo roept de congresgangers op om het ‘krankzinnig avontuur’ aan te gaan. Hij doelt hier op het Progressief Akkoord dat de hoofdbestuur van D’66 een paar dagen eerder met de Partij van de Arbeid (PvdA) en de Politieke Partij Radikalen (PPR) heeft gesloten met als doel een Progressieve Volkspartij op te richten. Het congres stemt met grote meerderheid vóór.

In de aanloop naar het 100ste D66-congres op 1 november a.s. blik de *Democraat* terug op de allereerste Algemene Leden Vergadering (ALV) in december 1966. Partijoprichters Erwin Nypels (81), tevens eerste congresvoorzitter, en Henk Gajentaan (77) waren erbij en vertellen over dit eerste, roerige partijcongres, dat maar liefst drie dagen in beslag nam. ‘Uit de chemie bleek dat iedereen eruit wilde komen. Desnoods op Derde Kerstdag.’

Historische driedaagse

Ruim voor het afgesproken tijdstip komen beide heren aangelopen over de Dam. We hebben afgesproken in het statige grandcafé van Hotel Krasnapolsky in Amsterdam, de historische locatie waar het allereerste partijcongres op ‘Derde Kerstdag’ succesvol werd afgesloten. Nog voordat de koffie op tafel staat, gaan de verhalen over de roerige beginperiode van D66 over tafel. Erwin Nypels (81) was meer dan twintig jaar Tweede Kamerlid voor D66, en in de jaren tachtig korte tijd minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Henk Gajentaan (77) is oud-diplomaat en voormalig ambassadeur in Bangladesh en Costa Rica. Ook zat hij twee jaar voor D66 in de gemeenteraad van Leidschendam.

Beide heren behoren tot de groep van 37 initiatiefnemers die in de zomer van 1966 besloten tot het oprichten van een nieuwe politieke partij. Ze herinneren zich deze roerige periode nog goed. ‘Er was een uitslaande brand van de democratie aan de gang in Amsterdam’, zegt Nypels met gevoel voor dramatiek. Provo’s en andere activisten tartten het gezag van de politie en de lokale po-

litiek. Demonstratievrijheid bestond nog niet, andere vrijheden stonden onder druk. De politieke verhoudingen waren verstand. Ondanks twaalf jaar lidmaatschap van de VVD sloot Nypels, oud-voorzitter van de JOVD, zich aan bij het initiatief voor een nieuwe politieke partij: ‘De geestesvrijheid was bij de VVD niet meer in goede handen.’ Hij ontmoette er Gajentaan, die tijdens zijn studie in de Verenigde Staten geïnteresseerd was geraakt in politiek. Als jonge ambtenaar op het ministerie van Buitenlandse Zaken werd hij door zijn kamergenoot, en latere partijvoorzitter Geb Ringnalda uitgenodigd voor een bijeenkomst van de initiatiefgroep. In september 1966 ondertekenden Nypels en Gajentaan het beroemde Appèl, waarmee de aanstaande oprichting van de nieuwe politieke partij D’66 (toen nog mét apostrof) werd aangekondigd.

Om de partij formeel op te richten wilden de initiatiefnemers twee congressen organiseren: een oriëntatiecongres in november 1966 en een oprichtingscongres in januari 1967. Maar tijdens de ‘Nacht van Schmelzer’ (13/14 oktober 1966) viel het KVP-PvdA-ARP-kabinet van premier Cals en werden vervroegde verkiezingen uitge-

schreven voor februari 1967. ‘Dat was een ramp’, vertelt Nypels. ‘We hadden nog geen partij, geen afdelingen, geen structuur. En er was nog geen partijprogramma of een kandidatenlijst. We hadden dus drie maanden de tijd om dit allemaal op te bouwen.’ Beide beoogde congressen werden daarom samengevoegd tot één congres, waarvoor twee dagen werden uitgetrokken: 17 en 18 december 1966. In de RAI in Amsterdam verzamelden zich enkele honderden leden en sympathisanten. De sfeer was enthousiast en positief, herinnert Gajentaan zich. ‘Het was een opwindende tijd. We deelden het gevoel van urgentie om het politieke systeem te veranderen. En ons initiatief werd niet geheel negatief ontvangen door de pers en door de bestaande politieke partijen. We raakten dus een gevoelige snaar.’ Het enthousiasme van de deelnemers had echter ook een keerzijde. ‘De interesse voor de inhoudelijke programmapunten was groot’, vertelt Nypels, die als congresvoorzitter optrad. ‘Er waren veel meer amendementen op het concept-verkiezingsprogramma dan we hadden verwacht. Sommige amendementen spraken elkaar volledig tegen. Dit leidde tot lange en hevige discussies, bijvoorbeeld over de erkenning van de

‘Ondanks de chaos en verwarring kon dit congres simpelweg niet mislukken. Daarvoor was het gemeenschappelijke streven naar de vernieuwing van het politieke systeem te groot’

DDR en de herziening van het kinderbijslagstelsel.’ Het congres verliep chaotisch, maar dit was volgens Nypels en Gajentaan onvermijdelijk. ‘We hadden nog nooit met elkaar samengewerkt, en de overgrote meerderheid was nooit lid van een politieke partij geweest. Het was overmoed om zo snel een nieuwe partij te beginnen.’ Daarbij waren de kersverse leden ‘vogels van zeer verschillende pluimage’, die met name op sociaal-economisch gebied uiteenlopende politieke meningen hadden. ‘Er was een

C10

6/7
november

foto Marcel Antonisse, Anelo

1971 / Flevohof, Biddinghuizen

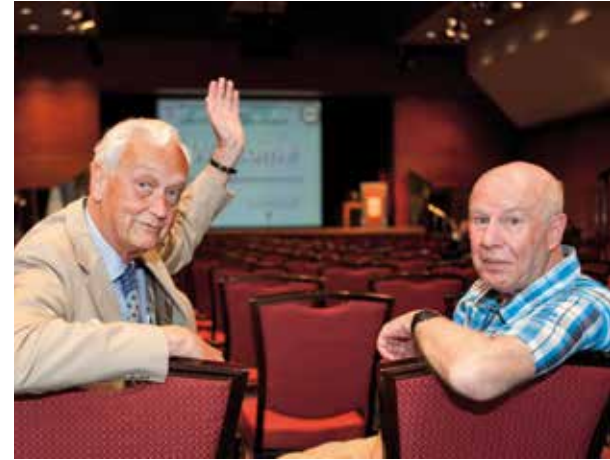
Motie 101, ingediend onder aanvoering van Laurens Jan Brinkhorst, biedt uitkomst in de verhitte strijd die woedt tussen voor- en tegenstanders van de oprichting van een Progressieve Volkspartij: er wordt nog wel gestreefd naar samenwerking, maar de nadruk ligt nu op samenwerking met alle progressieve partijen. De motie wordt met een meerderheid van 61% aangenomen.

C11

5/6 mei

1972 / Casino, Den Bosch

In Den Bosch buigt het congres zich wederom over de kwestie van een politieke samenwerking met de PvdA en de PPR. De motie van het hoofdbestuur vóór samenwerking behaalt 55% van de stemmen. Deze nipte overwinning betekent een moreel verlies voor partijleider Van Mierlo, die na het congres vervroegd met vakantie naar Zuid-Frankrijk vertrekt.

groep mensen die uitsluitend meedeed voor de staatsrechtelijke hervormingen. Ik heb dat altijd oneerbiedig de ‘staatsrechtlobby’ genoemd’, zegt Nypels. ‘Maar op sociaal-economisch vlak varieerden hun standpunten van extreem links tot extreem rechts en alles wat daartussen zat.’ Een andere reden voor het chaotische verloop was de bewuste keuze om een congres voor alle leden te organiseren. ‘Andere politieke partijen hadden congressen van afgevaardigden, niet van leden’, legt Nypels uit. ‘Wij hadden vanaf het begin gezegd dat wij het anders wilden doen. Wij wilden een democratische partij zijn en dus een congres van leden organiseren.’ Dit *one-man-one-vote-systeem*, waarbij elk lid spreek- en stemrecht heeft op het congres, is nog steeds kenmerkend voor D66.

‘Sommige amendementen spraken elkaar volledig tegen. Dit leidde tot lange en hevige discussies, bijvoorbeeld over de erkenning van de DDR’

Tijdens het congres werd met een stemmachine gewerkt, een noviteit in de jaren zestig. Beide heren veren op als de stemmachine ter sprake komt. ‘We hadden een lang snoer dat we langs alle stoelen legden, van de ene rij naar de andere. Bij elke stoel zat één knopje. Als mensen het knopje indrukten, sloeg ergens op het podium een wijzertje uit.’ De stemmachine moest vaak geijkt worden, om te controleren of die nog goed functioneerde. Dit leverde waardevolle informatie op, vertelt Nypels. ‘Het gaf ons een unieke kans om onze leden te leren kennen. We stelden vragen als: Wie is er lid van

de VPRO? En van de VARA? En wie is er lid geweest van een andere politieke partij? Zo wisten we in korte tijd veel over onze achterban.’ Opvallend was de jonge leeftijd van de aanwezigen. ‘Bijna iedereen was jonger dan veertig’, herinnert Nypels zich. Onder hen bevonden zich zowel teleurgestelde VVD’ers als teleurgestelde PvdA’ers. Wetenschappers, rijksambtenaren, juristen, zakenlieden en journalisten, veelal afkomstig uit de Randstad.

In de loop van de tweede congresdag werd duidelijk dat ze er niet op tijd uit zouden komen. Er was nog geen definitief partijprogramma en de kandidatenlijst was nog niet vastgesteld. De huur van de RAI liep echter af. De congresgangers werden de zaal uitgezet en doolden rond in de grote hal. ‘Sommigen gingen naar huis, maar het merendeel bleef wachten’, vertelt Nypels. ‘Dit waren allemaal loyale mensen die hun steun hadden betuigd aan dit nieuwe initiatief. Zij wilden dus weten wat er nu ging gebeuren.’ Het voorlopig bestuur kwam bijeen en concludeerde dat er een derde congresdag moest worden georganiseerd. Hans van Mierlo, op dat moment partijvoorzitter, klom daarop in een groot, abstract kunstwerk in de hal van de RAI (zie afbeelding cover). ‘Wie is ervoor om op Tweede Kerstdag door te gaan?’, riep hij de leden toe. De aanwezigen werden gemaand een keuze te maken tussen Tweede Kerstdag en ‘Derde Kerstdag’. De opgestoken handen werden geteld en de knoop werd doorgehakt. Het congres zou worden voortgezet op 27 december. Hangend in het kunstwerk sloot Van Mierlo het eerste deel van het congres af: ‘Ik hoop dat u begrip hebt dat er op deze ongebruikelijke wijze een eind is gekomen aan een zeer ongebruikelijk, want een zeer democratisch congres!’ Had er op dat moment ook een vroegtijdig einde had kunnen komen aan dit politieke initiatief? Nypels en Gajentaan zijn ervan overtuigd dat dit nooit een reële mogelijkheid is geweest. Gajentaan: ‘Uit de chemie van dit hele oprichtingsproces bleek dat iedereen eruit wilde komen. Desnoods op Derde Kerstdag.’

Nypels beaamt dit, zelfs als er op dat moment geen nieuwe datum zou zijn geprikt, zegt hij. ‘Dan waren de mensen naar huis gegaan in afwachting van een nader bericht. Het was zeker dat het op dat moment nog niet was afgelopen.’

Na een tweede ronde koffie lopen we door de wandelgangen van Hotel Krasnapolsky, op weg naar de grote zaal waar op 27 december 1966 het congres werd afgerond. Als we de ruimte binnenlopen, begint Nypels meteen enthousiast te vertellen: ‘Daar stond ik, in het gangpad, met mijn gezicht naar de zaal.’ Als nummer zes op de kandidatenlijst moest hij zich presenteren aan het congres. ‘Ik heb toen opgebiecht dat ik een oud-VVD’er was en me nog steeds liberaal voelde, maar met een vrijzinnig-democratische inslag. Dat viel geweldig in de zaal.’ Na een dringend beroep van de congresvoorzitter slaagden de leden erin om zowel het partijprogramma als de kandidatenlijst vast te stellen. Kern van het programma was een ‘radicale democratisering’, door onder meer de rechtstreekse verkiezing van minister-president en burgemeester, het invoeren van een districtenstelsel bij de Tweede Kamerverkiezingen en het afschaffen van de Eerste Kamer. Hans van Mierlo werd met algemene stemmen tot lijsttrekker gekozen. Medeoprichter en oud-VVD’er Hans Gruijters stond als lijstduwer – een nieuw fenomeen in die tijd – op de dertigste plaats.

Zo eindigde het congres met grote euforie. ‘Klappen, juichen, het was een bijzonder vrolijk congres’, aldus Nypels. Ook Gajentaan kijkt er zo op terug. ‘We hadden toch iets tot stand gebracht, dat was het gevoel dat bij iedereen heerste. Het was zeer opwindend.’ Beide heren beginnen te lachen. Want: ‘Negen maanden na het congres zijn meerdere kinderen geboren. De zogenaamde congreskinderen.’ Nypels vat het nog even treffend samen: ‘Het was het congres van de onvermijdelijke opperste verwarring.

‘Andere partijen hadden congressen van afgevaardigden, niet van leden. Wij hadden vanaf het begin gezegd dat wij het anders wilden doen. Wij wilden een congres voor alle leden’

Maar ondanks de chaos en verwarring kon het simpelweg niet mislukken. Daarvoor was het gemeenschappelijke streven naar de vernieuwing van het politieke systeem te groot.’

De volgende congressen verliepen doorgaans minder chaotisch. ‘De organisatie van de partij kwam geleidelijk op gang’, vertelt Gajentaan, ‘en dat had zijn weerslag op de congressen. Zo’n ‘Poolse Landdag’ als de eerste keer kwam daarna bijna niet meer voor.’ Beide heren zijn overigens nog steeds trouwe congresbezoekers. ‘Maar nu kom ik er vooral voor mijn plezier’, vertelt Nypels. ‘Maar ik heb mezelf ook de taak opgelegd om altijd even met de voorzitter te spreken. Om te laten weten wat hij goed heeft gedaan, en een enkele keer kritiek te laten horen.’ Volgens Gajentaan is de kern van het congres in al die jaren niet veranderd. ‘De traditie is ontstaan dat de partij, en dus ook de Kamerleden, verantwoording aflegt aan de leden. Daardoor zit er altijd een beetje spanning in het congres en is het enigszins chaotisch. Maar ik ga eigenlijk altijd met een goed gevoel weer naar huis. Wetende dat het weer geslaagd is.’ ■

C14

24 november

1973 / Jaarbeurs, Utrecht

Jan Terlouw breekt in zijn eerste congressespeech als partijleider met het omstreden Progressief Akkoord: ‘Het perspectief van de Progressieve Volkspartij is voorlopig van de baan, en de kiezers hebben te kennen gegeven dat D’66 zijn eigen politieke opvattingen minder zorgvuldig verborgen moet houden, wil men op ons stemmen.’ [Lees verder op pagina 10]

C16

21 september

1974 / Marcanti, Amsterdam

Bij de gemeenteraadsverkiezingen eerder dit jaar behaalt D’66 slechts 0,48 procent van het totaal aantal landelijk uitgebrachte stemmen. Op het congres wordt een motie ingediend om de partij op te heffen, maar met 242 stemmen vóór opheffing en 188 stemmen tégen, wordt de statutair benodigde tweederde meerderheid niet behaald.

Oud-partijleider Jan Terlouw (82) maakte menig ledencongres mee. ‘In één woord: chaotisch!’, noemt hij de Algemene Leden Vergaderingen uit de roerige beginjaren van zijn partij. Op het a.s. 100ste congres zal hij weer van zich laten horen – als spreker. Maar eerst: de drie meest memorabele congressmomenten van de man van het redelijk alternatief. ‘Ik dacht: ze vinden me krankzinnig.’

foto Marcel Antonisse, Anefo

‘Er barstte een donderend applaus los’

Eerste speech / Sinterklaas

Jan Terlouw spreekt zijn eerste congresspeech als partijleider uit op de Algemene Leden Vergadering (ALV) van 24 november 1973 in de Jaarbeurs in Utrecht:

‘Weinigen kenden me, ik was vanuit de wetenschap, na dertien jaar kernfusie-onderzoek, in de Tweede kamer terechtgekomen en zat daar pas anderhalf jaar. Toen moest ik ineens de zeer bekende Hans van Mierlo opvolgen. Ik had tot die tijd voornamelijk op internationale natuurkundige congressen gesproken. Het is een heel verschil of je spreekt voor collega’s over geïoniseerde gasen óf voor een politiek congres over een conflict in de Tweede Kamerfractie dat de volle aandacht van de nationale pers heeft. Best spannend. Maar mijn speech viel in goede aarde. Dat was prettig en de grappen kwamen ook best over. Maar toen ik van het podium af was dacht ik: verdomd ik heb het niet over de afgetreden Hans gehad! Waarom was dat? Omdat die nog in de fractie zat. Hij was er nog – over hem praten zou als een afscheid hebben geklonken. Toch verkeerd. Een beginnersfout, ja.’ Volgens fotobureau Anefo zou Jan Terlouw op zijn eerste congres als partijleider verkleed zijn gegaan als Sinterklaas (zie foto). Maar: ‘Dat ben ik echt niet en ik was er ook niet blij mee’. Wie de persoon onder de mijter dan wél was, weet Terlouw ook niet.

foto Bert Verhoeff, Anefo

66.000 handtekeningen

Partijleider Jan Terlouw doet een ludieke oproep aan het congres van 6 en 7 november 1976 in Tivoli, Utrecht, in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 1977:

‘Er waren veel kamerkandidaten, als ik het me goed herinner waren het er 34, en op dat congres moest een lijsttrekker worden gekozen. Ik wilde niet meer, de partij was in mijn ogen te zwak geworden. Ik overwoog al een heel aardig aanbod voor een mooie functie dat een van de ministers van het kabinet had gedaan. Toen diende iemand een motie in namens die 34 kandidaten; of ik toch lijsttrekker wilde worden. Ik heb toen gezegd: laat me daarover denken tot vanmiddag. Bij mezelf dacht ik: op mijn eentje kan ik de partij geen nieuw leven inblazen, dan moet de hele partij in actie komen. ‘Tijdens die uren liep het congres vol, de radio rapporteerde steeds dat er iets bijzonders gaande was. Nee zeggen is ook zo wat, dacht ik, waarop ik die handtekeningenactie bedacht. Ik heb gezegd: ik zal het doen onder bepaalde voorwaarden en dat is ten eerste dat er 66.000 handtekeningen komen onder de verklaring: *D’66 moet meedoen aan de verkiezingen*. In de tweede plaats moesten er nieuwe leden komen. Ik zei per ongeluk 1666, ik had 1966 willen zeggen, vanwege het jaartal. De leden moeten er over drie maanden zijn en die handtekeningen ook, zei ik. Als dat lukt, dan zal ik op het voorjaarscongres graag tot lijsttrekker gekozen worden. Het congres was even beduusd. Totale stilte. Ik dacht: verkeerd gegokt. Ze vinden me krankzinnig, ze vinden me arrogant. Dit valt plat. Maar plots barstte er een donderend applaus los. Mensen pakte meteen papieren en begonnen tijdens het congres die verklaringen op te schrijven en handtekeningen te verzamelen.’ Voor het daaropvolgende congres van 5 februari 1977 werden maar liefst 4.410 nieuwe leden geworven en 88.938 handtekeningen verzameld. Jan Terlouw bleef aan als partijleider én lijsttrekker.

foto Bert Verhoeff, Anefo

Vloeken in de kerk

Jan Terlouw maakt bekend geen ‘gebonden’ lijsttrekker te willen zijn op het congres van 16 en 17 juli 1982 in De Flint in Amersfoort:

‘Congressen van D66 namen in die tijd vóór Tweede Kamerverkiezingen altijd een motie aan over aan wat voor soort kabinet we mochten deelnemen. In 1977 had het congres een motie aangenomen dat er alleen maar een kabinet van CDA, PvdA en D66 mocht worden gevormd. Toentertijd hebben we een formatie gehad van ongeveer zeven maanden, waarbij ik geen enkele speelruimte had. Ik mocht alleen maar dát kabinet nastreven. Voor de verkiezingen van 1981 van hetzelfde laken een pak. Weer maar een enkele optie. Toen er in 1982 weer verkiezingen aankwamen, zei ik tegen het congres: ik doe dat niet meer. Als jullie wéér een motie aannemen waarmee ik geen enkele speelruimte krijg, dan ben ik geen lijsttrekker. Dat vond het congres vloeken in de kerk, dat mocht ik helemaal niet zeggen. Op dat congres van juli 1982 werd een motie ingediend dat het tóch weer op dezelfde wijze moest. Toen heb ik gezegd dat ik geen lijsttrekker wilde zijn. Er werd vervolgens een dringend beroep op me gedaan om het wél te doen. Het was allemaal vrij dramatisch. Bij de motie, met tóch bindende voorwaarden voor de kabinetsformatie, stemden 55% van de congresgangers vervolgens tegen. Waarop ik mijn verzet om lijsttrekker te worden opgaf. Maar nooit meer daarna heeft een D66-congres zo’n handenbindende motie aangenomen.’

Na de verkiezingen van september 1982 trad Jan Terlouw alsnog af als partijleider ■

foto Marcel Antonisse, Anefo

Verantwoording beeldmateriaal
De beelden bij dit artikel zijn afkomstig uit de open-datacollectie van het Nationaal Archief in Den Haag, licentie CC-BY--SA

C18

6/7 november

foto Hans van Dijk, Anefo

1976 / Tivoli, Utrecht

Partijleider Jan Terlouw laat weten alleen als lijsttrekker voor de Tweede Kamerverkiezingen in mei 1977 aan te willen blijven, mits er binnen drie maanden 1666 leden bijkomen en er 66.000 handtekeningen worden verzameld. [Lees verder op pagina 11]

C19

5 februari

foto Hans van Dijk, Anefo

1977 / Tivoli, Utrecht

De oproep van partijleider Jan Terlouw tijdens congres 18 blijkt een groot succes: er worden maar liefst 4.410 nieuwe leden geworven en 88.938 handtekeningen verzameld. In zijn congresrede typeert partijvoorzitter Jan Glastra van Loon D’66 voor het eerst als ‘vierde stroming’ in de Nederlandse politiek (naast liberalisme, sociaaldemocratie en confessionalisme).

[...]

De Democraten doen het prachtig
Halen tien zetels in zes-en-tachtig
En zetten dat oude cabaret
Op de keien en vergeten is het feest

Want over wie zal 't gaan?
Hafmo is opgestaan
Somberheid naar de maan
Andermaal kraait de haan

En alle kleine Democraatjes
Kruipen uit hun hoek en gaatjes
Samen weer de beste maatjes doen ze
Alsof er nooit geen gedonder is geweest

[...]

Congres-cabaret!

Het D66-congres wordt 's middags traditioneel getrakteerd op een 'cultureel intermezzo'. Zo konden we de afgelopen jaren genieten van optredens van Pieter Derks (2011), Dominee Gremdaat (2012), Pieter de Rijk (2013), Diederik Smit (2013) en Greg Shapiro (2014). Deze vorm van 'congres-entertainment' is niet alleen iets van de laatste jaren. Op deze historische foto ziet u een optreden van Deuk 66 tijdens congres 38 op 13 en 14 april 1984 in De Flint in Amersfoort. Dit gelegenheidsgezelschap, bestaande uit de twee Haagse D66-paren Stijn

Verbeeck (1931-2014) en zijn partner Marjolijn Engwirda (1947-2013), en Cees Spigt (1938-1986) en Marijke Spigt-Wagenaar (1941), voorzag menig congres in de jaren tachtig en begin jaren negentig van een vrolijke – én vaak kritische – noot. Zij begonnen daarmee na 'de dreun van 1982' (citaat Verbeeck), het jaar waarin D66 van 17 naar 6 zetels duikelde. Zo bezingt het viertal de terugkomst van partijleider Hans van Mierlo op congres 42, op 25 januari 1986 in De Flint in Amersfoort (zie tekst rechtsboven). De voorspellende gave van Deuk 66 is niet altijd even precies; D66 behaalt dat jaar negen in plaats van tien zetels bij de Tweede Kamerverkiezingen van 21 mei 1986 (een winst van 3 zetels) ■

C25

1979 / Utrecht (dag 1 en 2), Amersfoort (dag 3)

26/27 oktober
1 december

Voor het eerst worden de uitgangspunten van D'66 vastgelegd in een beginselprogramma: *Uitgangspunten van denken en handelen van D'66*. De derde congresdag in Amersfoort staat in het teken van moties én emoties. Het congres wijst modernisering van kernwapens geheel van de hand, daar waar de Tweede Kamerfractie deze mogelijkheid duidelijk openlaat.

C28

1980 / Veemarkthallen/Maresca, Utrecht

31 oktober
1 november

Na de motieregen tijdens de derde dag van congres 25 in Amersfoort, laait de kernwapen-discussie in Utrecht weer hoog op. De motie van Suzanne Bischoff biedt een mooi compromis voor voor- én tegenstanders: D'66 is tégen de plaatsing van nucleaire raketten, maar indien de situatie daarom vraagt, is er ruimte voor heroverweging van het standpunt.

Een D66-congres voorzitten is topsport, zeggen Anja Overhoff en Magda Bernds. Zij kunnen het weten; de afgelopen twintig jaar zaten zij menig ledenvergadering voor. Maar ondanks de eeuwige race tegen de klok, voelt elk congres als een warm bad. ‘Er bestaat een grote verbondenheid tussen de leden.’

En dan geef ik nu het woord aan...

‘Alleen al de intonatie waarmee je een voorstel voorleest kan de stemming beïnvloeden’

Anja Overhoff

Op een natte woensdagmorgen aan het eind van het zomerreces sta ik bij de moderne ingang van de Tweede Kamer in Den Haag. De rij bustes van sleutelfiguren uit de vaderlandse geschiedenis lijken de enige aanwezigen in het verlaten parlamentsgebouw. Dan wordt de zomerse stilte verbroken door de vrolijke stemmen van Anja Overhoff en Magda Bernds, die mij – na een hartelijk begroeting – naar de werkkamer van D66-Tweede Kamerlid Bernds loodsen voor dit gesprek.

Gelijke monniken, gelijke kappen

Eerst even dit: het ledencongres – voorheen: Algemene Leden Vergadering (ALV) – is het hoogste besluitvormende orgaan van D66. Alle aanwezige leden vormen tezamen het congres. Elke stem telt even zwaar. Met een opkomst variërend tussen de 1000 en 2000 leden is het dus een kunst – nee, een vak! – om een dergelijke bijeenkomst van eigenzinnige geesten in goede banen te leiden. Dit is de taak van de drie congresvoorzitters. Deze voorzittersgroep houdt zich tijdens de plenaire sessies voornamelijk bezig met de tijd en de volgorde van de sprekers. Anja Overhoff, voormalig fractievoorzitter van D66 Den Haag, is op het aankomende 100ste congres voor de 25ste keer voorzitter. ‘Topsport’, noemt ze het. ‘De strakke agenda dwingt ons gedurende een hele dag weerstand te bieden tegen de klok. Elk partijlid – prominent of niet – heeft evenveel spreek-

tijd om een motie te verdedigen of te bekritisseren, want D66 is een partij van gelijke monniken gelijke kappen. Maar een uitgebreid laatste betoog van een kamerlid kan bijvoorbeeld wel doorslaggevend zijn voor het al dan niet aannemen van een motie. Wij moeten zorgen dat dit eerlijk en volgens de regels verloopt.’ Daarnaast staan de stemrondes centraal. Het tellen van de bordjes ‘voor’ en ‘tegen’ is een hectische aangelegenheid. ‘Elektronisch stemmen zou misschien makkelijker zijn’, geeft Overhoff toe, ‘maar dat zou het plezier aanzienlijk verminderen!’

Streng en empathisch

Het congresvoorzitterschap draait feitelijk om de precare balans tussen intuïtief inlevingsvermogen en disciplineren, vertelt Magda Bernds. Zij zat het ledencongres negentien keer voor, maar kan door haar huidige Tweede Kamerlidmaatschap geen voorzitter zijn. ‘Om de tijdlimiet te handhaven moet je streng zijn. Tegelijkertijd moet je iedereen ook empathisch en met evenveel geduld bejegen. Vertrouwen in de voorzitter is heel erg belangrijk. Net als de continuïteit van het voorzitterschap door de jaren heen. Je stem wordt herkend en mensen denken: ah, die zal wel rekening met me houden. De voorzitter moet altijd neutraal blijven en geen enkel voorstel – als is het nog zo gek – in de kiem smoren. Een voorbeeld? Wat dacht je van het – aangenomen! – voorstel tot stemrecht voor dieren middels een referendum, of het afschaffen van het burgerlijk huwelijk?’

‘Maar’, zo geeft Anja aan, ‘alleen al de intonatie waarmee je een voorstel voorleest kan de stemming beïnvloeden. Dit is soms lastig, want er zijn elk congres wel drie voorstellen waarvan je denkt: oh nee, niet aannemen alsjeblieft!’

Cabaretiers en fringe-meetings

Hoe ziet zo’n congresprogramma er eigenlijk uit? Tegenwoordig duurt een congres één dag – zaterdag. Tenzij er een verkiezingsprogramma moet worden vastgesteld, dan begint het congres al op vrijdagavond. Het Landelijk Bestuur van D66 stelt de agenda op. De agenda kent enkele vaste elementen, zoals de verkiezing van vacatures in de diverse besturen en commissies, de vaststelling van financiële voorstellen en organisatorische en politieke moties. Dat zijn de plenaire gedeelten waarbij de congresvoorzitters actief zijn. Daarnaast zijn er inhoudelijke sessies en netwerkbijeenkomsten en wordt er natuurlijk gesproken door zowel de partijleider als de partijvoorzitter. Het congres eindigt altijd met een borrel. Is het congres als ledenbijeenkomst erg veranderd in de loop der jaren? ‘Niet fundamenteel’, vindt Bernds, die in de jaren tachtig al als notulist fungeerde. ‘Er zijn natuurlijk wel nieuwe elementen, zoals de enthousiasmerende acts van cabaretiers en de fringe-meetings en ontbijtsessies, waarin leden direct met kamerleden en bewindspersonen kunnen spreken.’ Beiden noemen de veranderde houding van leden als de belangrijkste verandering door de jaren heen. ‘Ze zijn uitgesprokener, en ze stellen zich minder ondergeschikt op ten opzichte van prominenten. Een goede ontwikkeling uiteraard, al maakt dit onze coördinerende taak niet makkelijker’, zegt Overhoff met een knipoog.

One-man-one-vote

‘D66 is de enige partij die van meet af aan heeft gekozen voor een ledencongres, daarin waren wij absoluut uniek’, vertelt Bernds. Andere Nederlandse politieke partijen waren van oudsher op representatieve leest geschoeid. Hun congressen bestonden uit afgevaardigden, die door de afdelingen waren aangewezen. Inmiddels is ook GroenLinks – en CDA en VVD voor een belangrijk deel – overgestapt op dit *one-man-one-vote*-principe; PvdA, SP, SGP, en ChristenUnie hanteren nog steeds het systeem van vertegenwoordiging bij partijcongressen. Elke D66’er heeft middels het *one-man-one-vote*-systeem dus het recht een gelijkwaardige stem op politieke en organisatorische moties en amendementen uit te brengen. Nadat minimaal 25 leden voorafgaand aan een congres een motie hebben ondertekend, kunnen alle aanwezige leden stemmen. Een aangenomen politieke motie is leidend; een organisatorische motie is bindend. ‘Dit systeem faciliteert directe ledeninspraak en raakt dus aan D66’s *raison d’être*’, stelt Bernds. ‘Ik zal me dan ook met vel en vezel verzetten tegen elke mogelijke aantasting van dit principe.’ Overhoff knikt instemmend. ‘Bovendien zorgt deze inclusiviteit en werkelijke invloed voor grote verbondenheid tussen leden. Zelfs op momenten dat het minder goed ging met D66 of toen de partij verdeeld was door politieke kwesties, zoals bij de deelnamediscussie bij het kabinet Balkenende II, bleef de sfeer vriendelijk en constructief. Daarom voelt elk D66-congres eigenlijk altijd als een warm bad.’ ■

‘Het one-man-one-vote-principe faciliteert directe ledeninspraak en raakt dus aan D66’s *raison d’être*’

Magda Bernds

stemmen 2013

stemmen 1977

Foto: Hans Peters / Anelo (Nationaal Archief)

i C100

De voorzitters van het 100ste Congres op zaterdag 1 november zijn: Anja Overhoff- van der Lem (Den Haag) Gerolf Bouwmeester (Amsterdam) Pieter Smit (Oldambt, Groningen)

C33

16/17 juli

1982 / De Flint, Amersfoort

Partijleider Jan Terlouw maakt in een brief aan het hoofdbestuur bekend dat hij afziet van het lijsttrekkerschap. Nadat partijvoorzitter Jan van Berkum de gehele brief heeft voorgelezen, valt het congres volledig stil. Later besluit Terlouw het lijsttrekkerschap voor de verkiezingen van 1982 toch op zich te nemen. [Lees verder op pagina 10]

C37

21 januari

1984 / Flevohof, Biddinghuizen

De motie voor het oprichten van een eigen politieke jongerenorganisatie wordt aangenomen. Hein Jaarsma (de huidige fractievoorzitter van D66 Hilversum) verdedigt de motie met succes en wordt later dat jaar voorzitter van de op 4 maart 1984 opgerichte Jonge Democraten (JD). Hij volgt daarmee de eerste JD-voorzitter Paul Hulst op. [Lees verder op pagina 32]

Wat een jaar! Niet alleen in Den Haag en Brussel wisten onze vertegenwoordigers mooie resultaten te boeken; ook onze leden, vrijwilligers en medewerkers door het hele land lieten Nederland steeds groener kleuren. De tien mooiste successen van het afgelopen parlementaire jaar.

10 x succes

1

ZZP-boete van de baan

Een mooi succes uit het najaarsakkoord: de afschaffing van de zzp-boete. Het kabinet was namelijk serieus van plan om kleine ondernemers extra te belasten door de zelfstandigenaftrek te beperken. D66 heeft zich met succes verzet tegen deze 'boete' van 500 miljoen. Dat werd gewaardeerd: D66 is nu de grootste partij onder ondernemers, bleek uit onderzoek van *Forum*, het opinieblad van VNO-NCW.

Nederlanders geven advies

Dit voorjaar nam de Eerste Kamer het initiatiefwetsvoorstel van D66 voor het raadgevende en correctief referendum aan. Dat betekent dat mensen bij een concreet wetsvoorstel een referendum kunnen organiseren. U hebt 10.000 handtekeningen nodig om het verzoek in te dienen en 300.000 steunbetuigingen om het referendum daadwerkelijk plaats te laten vinden.

4

2

Minder bezuinigingen, meer groen

De vervuiler betaalt. Zeker sinds het veelbesproken Herfstakkoord, want daarin werden D66-voorstellen voor fiscale vergroening aangenomen. D66 wil dat mensen betalen voor gebruik, niet voor bezit. Dat betekent: wegenbelasting voor uw prachtige, maar o zo smerige oldtimer en stortbelasting op uw afval. Let op: hierdoor kon de belasting op werk dit jaar met bijna 2 miljard euro naar beneden!

3

Roze Stembusakkoord

Twaalf jaar na de openstelling van het 'homo-huwelijk', kwam er op 1 november 2013 eindelijk een definitief einde aan de weigerambtenaar. Het vierde succes uit het Roze Stembusakkoord onder leiding van D66 (na de voorlichting op scholen, lesbisch ouderschap en erkenning van genderidentiteit). De vijfde pijler, het afschaffen van de enkele-feitconstructie, ligt nog ter behandeling in de Eerste Kamer.

5

Derde Onderwijsstad op een rij
Sinds 2012 wijst de Stichting Nationale Onderwijsweek jaarlijks een stad aan als 'Onderwijsstad van het jaar'. Voor de derde achtereenvolgende keer is dat een stad met een D66-wethouder van onderwijs. Na Saskia Boelema (Breda, 2012/2013) en René Peeters (Almere, 2013/2014), kreeg Ton Schroor op 10 maart j.l. het stokje voor 2014/2015 overgedragen voor zijn stad: Groningen.

7

Meer geld voor beter onderwijs

Niemand is tegen beter onderwijs, maar wie is er nu echt vóór? D66! Want: na de 650 miljoen euro extra per jaar voor het lager en voortgezet onderwijs – die D66 vorig najaar uit de onderhandelingen met het kabinet sleepte – wordt sinds dit voorjaar ook nog eens een bedrag oplopend tot ca. 1 miljard euro per jaar vrijgemaakt voor beter hoger onderwijs.

9

Toekomstfonds

Nieuwe groei vraagt om meer investeringen in onderzoek, ontwikkeling en wetenschap. Daarom pleitte D66 voor een Toekomstfonds, gevuld met de aardgasbaten. Het kabinet voerde ons plan deze zomer uit. Het fonds heeft nu een startkapitaal van 200 miljoen euro, bedoeld voor innovatieve ondernemers, start-ups en technologiebedrijven in het mkb.

6

Historische overwinning

Nederland kleurde groen tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 19 maart 2014. In Amsterdam, Utrecht en Den Haag werden mooie zeges behaald. Twaalf van de twintig grootste gemeenten in Nederland kleurden diepgroen. Maar ook in veel kleine gemeentes, zoals Haren, De Bilt en Velsen werd D66 de grootste. In totaal behaalde D66 850 van de 8570 raadszetels, een winst van 310 zetels.

8

Extra zetel in Brussel

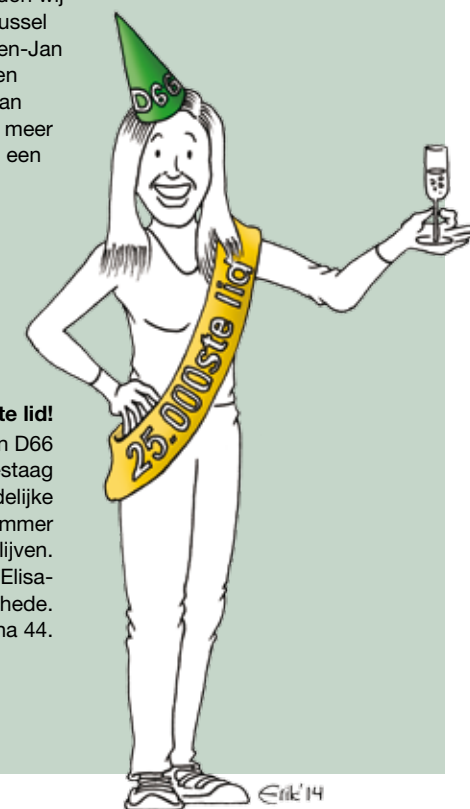
Bij de Europese parlamentsverkiezingen van 22 mei stemden de meeste Nederlanders voor het pro-Europese geluid van D66. Daardoor konden wij vier sterke kandidaten naar Brussel sturen: Sophie in 't Veld, Gerben-Jan Gerbrandy, Marietje Schaake en Matthijs van Miltenburg. Zij gaan zich vijf jaar lang inzetten voor meer vrijheid, meer transparantie en een slimme Europese economie.

10

Het 25.000ste lid!

Het ledenaantal van D66 groeit sinds 2007 gestaag door, tegen de landelijke trend in. Dit jaar kon nummer 25.000 niet langer uitblijven. En ja hoor, daar is ze: Elisabeth Osterloh uit Enschede. Lees verder op pagina 44.

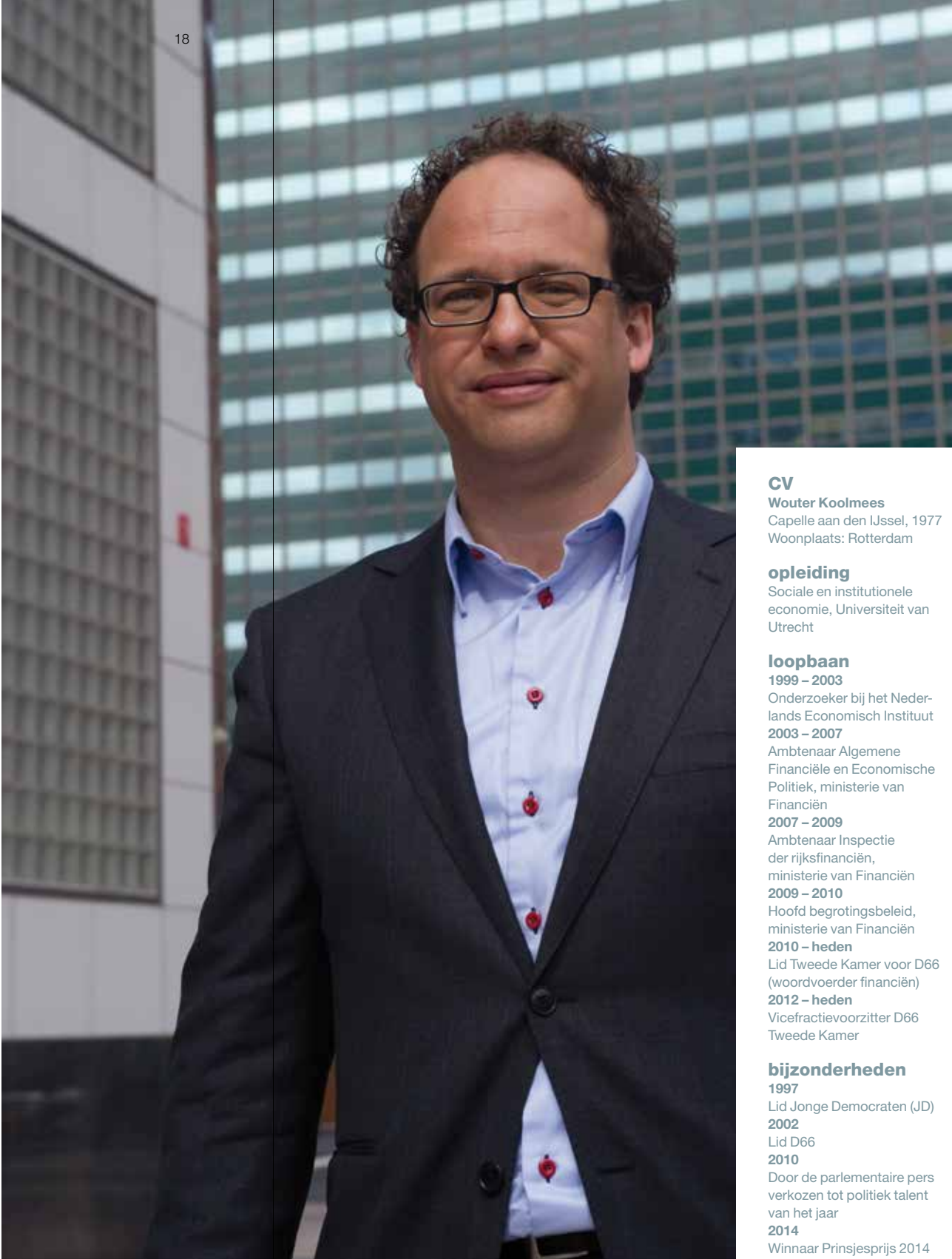
Terwijl Nederland opgelucht ademhaalt bij de eerste tekenen van economisch herstel, wil D66 onder aanvoering van Tweede Kamerlid Wouter Koolmees ambitieus doorgaan met hervormen. Geen gas terug, maar gas erbij. ‘Deze hervormingsagenda is een blijvend appèl.’

‘Wij hervormen vanuit idealen’

In een interview met *Vrij Nederland* vertelt partijleider Alexander Pechtold hoe hij Wouter Koolmees naar de Tweede Kamer wist te lokken: ‘Hij had hiervoor een topfunctie op het ministerie van Financiën. Ik heb alles op alles gezet om hem naar de Kamer te halen. Hij zei: ‘Alexander, dat doe ik alleen als we gaan knokken voor échte hervormingen.’ Die garantie heb ik hem gegeven.’ Sinds 17 juni 2010 maakt de Rotterdamse econoom deel uit van de (sinds 2012: twaalfkoppige) D66-fractie. Zijn specialisatie: financiën. Zijn politiek credo: hervormen. En hervormd hébben ze, Pechtold en Koolmees, als D66-onderhandelaars in wisselende gelegenheidscoalities, in wat ongetwijfeld in de parlementaire geschiedenisboeken komt als ‘de periode van de akkoorden’: in de lente en in de herfst, voor zorg en pensioenen, voor wonen en voor werken. Tijd voor iets nieuws, moet Koolmees hebben gedacht met de Hervormingsagenda 2020. Of eigenlijk juist niet: ‘Pechtold is in 2006, voordat

ik in de Kamer kwam, met deze hervormingsagenda begonnen. Bovendien komen de waarden die centraal staan in deze agenda sinds 1966 constant terug. ‘We zijn nu met de fractie en de Permanente Programmacommissie (PPC) bezig om zo’n twintig projecten uit te werken – op alle beleids-terreinen, voor iedereen.’

Waarom nú deze ambitieuze hervormingsagenda, ná alle recente hervormingen? ‘Grof gesteld: het achterstallige onderhoud is weg-gewerkt. Door de crisis moesten we een haakse bocht maken om de overheidsfinanciën op orde te brengen. We hebben de woningmarkt hervormd terwijl huizen onder water stonden. Goed dat het is gebeurd, maar wel te laat. Dat is de paradox: we repareren het dak pas als het regent. Deze hervormingsagenda is een blijvend appèl. We moeten leren van onze fouten; niet achterover leunen nu we door het dieptepunt van de crisis heen zijn, maar doorpakken.’

CV
Wouter Koolmees
Capelle aan den IJssel, 1977
Woonplaats: Rotterdam

opleiding
Sociale en institutionele economie, Universiteit van Utrecht

loopbaan
1999 – 2003
Onderzoeker bij het Nederlands Economisch Instituut
2003 – 2007
Ambtenaar Algemene Financiële en Economische Politiek, ministerie van Financiën
2007 – 2009
Ambtenaar Inspectie der rijksfinanciën, ministerie van Financiën
2009 – 2010
Hoofd begrotingsbeleid, ministerie van Financiën
2010 – heden
Lid Tweede Kamer voor D66 (woordvoerder financiën)
2012 – heden
Vicefractievoorzitter D66 Tweede Kamer

bijzonderheden
1997
Lid Jonge Democraten (JD)
2002
Lid D66
2010
Door de parlementaire pers verkozen tot politiek talent van het jaar
2014
Winnaar Prinsjesprijs 2014

Dat klinkt een beetje als hervormen om het hervormen. ‘Hervormen is altijd en overal nodig. Mijn eerste e-mailadres kreeg ik op de universiteit in 1996. Ik had überhaupt geen internet thuis. Nu praten we over de 3d-printer. Mijn wereld van 1996 is nu een museum. We weten niet precies hoe, maar wel dát de wereld verandert. Politici zijn er om de samenleving, onze instituties en arrangementen, aan te passen aan veranderingen.’

‘Hervormen is altijd en overal nodig. Politici zijn er om de samenleving, onze instituties en arrangementen, aan te passen aan veranderingen’

Lastige boodschap? ‘Je maakt je er politiek niet populair mee. Neem de woningmarkt: links wilde niet tornen aan de huurmarkt, rechts niet aan de koopmarkt. Dus er gebeurde niets. Of de AOW: de ‘oude’ volkspartijen hielden uit angst de politiek gegijzeld. Mijn vader zei tegen mij: ‘Ik vind het vervelend dat ik langer moet doorwerken, maar ik begrijp het wel’. Soms moet je vervelende keuzes maken. En veel mensen snappen dat ook. ‘De tweede paradox van hervormen is dat de weerstand het grootst is bij mensen die het eerste met de hervorming te maken krijgen, terwijl de gevolgen voor die mensen vaak het kleinst zijn. Ouderen krijgen straks het eerste te maken met de hervorming van het pensioen- en zorgstelsel. Die groep groeit, ook electoraal. Dat vergroot de hervormingsangst.’

Zijn die paradoxen te doorbreken? ‘Op tijd beginnen, zodat hervormingen geleidelijk indalen. Hervormingen worden nu steeds uitgesteld, tot het eigenlijk te laat is. Daar zit ook mijn frustratie. Ik krijg in zaaltjes vaak te horen: jullie noemen het hervormen, maar eigenlijk is het bezuinigen.’

Dat klopt niet? ‘Nee. In 2006 waren we ook voor de verhoging van de AOW-leeftijd. D66 heeft zich altijd – ook in goede tijden – hardgemaakt voor hervormingen. In Balkenende II heeft D66 bijvoorbeeld de VUT en het prepensioen afgeschaft.

C39 1984 / De Flint, Amersfoort

26 oktober
De cabaretgroep Deuk 66 – bestaande uit de Haagse partijleden Stijn Verbeeck, zijn partner Marjolein Engwirda, Cees Spigt en Marijke Spigt-Wagenaar – voorspelt de terugkomst van Hans van Mierlo. Verbeeck schrijft hier later over: ‘Maar omdat we overal de draak mee staken, werd ook hier alleen maar om gelachen.’ Eén congres later kreeg het cabaret toch gelijk. [Lees verder op pagina 12]

C40 1985 / De Flint, Amersfoort

14/15 juni
Aan het einde van zijn congresspeech *Een reden van bestaan* kondigt Hans van Mierlo zijn kandidatuur aan voor het lijsttrekkerschap voor de Tweede Kamerverkiezingen van 21 mei 1986. Het congres barst los in een minutenlang applaus. Op ditzelfde congres wordt het nieuwe logo van D66 gepresenteerd (zonder apostrof!).

Agenda 2020 Praat mee!

De Tweede Kamerfractie van D66 en de Permanente Programma Commissie (PPC) gaan graag met u in gesprek over de Hervormings-agenda 2020.

De afgelopen decennia heeft D66 belangrijke hervormingen mogelijk gemaakt. Als we zelf regeren maar ook als we ‘constructief’ meedenken. Achterstallig onderhoud van bijvoorbeeld de pensioenleeftijd, de woningmarkt en de arbeidsmarkt wordt eindelijk weggewerkt. Inmiddels lijkt de economie zich voorzichtig te herstellen van de crisis. De hoogste tijd om de blik te richten op de inzet van D66 in de komende jaren. Want D66 blijft onverminderd ambitieus en wil zeker niet zelfgenoegzaam achterover leunen. Er zijn nog talloze uitdagingen: ons land moet toekomstbestendiger, rechtvaardiger en democratischer, met betere waarborgen voor persoonlijke vrijheid in de echte en de virtuele wereld en een eerlijke kans voor iedereen.

Wilt u meepraten? Kom naar één van de discussieavonden in oktober onder de titel ‘Agenda 2020’. Meer info: www.d66.nl/agenda

Dat leidde tot heftige reacties; ouderen zouden in de bijstand wegdwijnen. Maar sindsdien is de arbeidsparticipatie onder diezelfde ouderen verviervoudigd. ‘Wij hervormen vanuit idealen. De voorstellen op onze agenda kennen een lange geschiedenis. De nieuwe initiatiefwet voor orgaandonatie van ons Tweede Kamerlid Pia Dijkstra sluit aan op de medisch ethische agenda van Els Borst. Of neem Gerard Schouw, die de benoemde burgemeester uit de grondwet probeert te halen. Dat behoeft geen uitleg, denk ik.’

De gekozen burgemeester – een oude bekende op de ‘nieuwe’ agenda. Vaak vergt hervormen een lange adem, lijkt Koolmees te willen zeggen. De Hervormingsagenda 2020 – ‘Twintig-Twintig’ – is de stip op de horizon. Het is het kompas naar Nieuwe Groei, naar duurzame innovatie en toekomstig verdienvermogen. Dezelfde oude idealen worden opnieuw aangepast aan nieuwe veranderingen. Tegelijkertijd rekent deze hervormingsagenda af met oude rechten en verworvenheden, om nieuwkomers kansen en iedereen keuze te geven. Koolmees: ‘Het pensioenstelsel is mijn persoonlijke ergernis. Het is een achterhaald systeem dat oneerlijk is en geen keuzevrijheid biedt. Als we daar niet nu iets aan veranderen, dan zullen steeds meer mensen – en vooral jongeren – het collectieve pensioenstelsel verlaten. Dan is het te laat.’

Welke waarden staan centraal in deze agenda? ‘De drie waarden die sinds 1966 constant terugkeren. De eerste is zelfbeschikking in onderlinge verbondenheid. Als het gaat om euthanasie en abortus, maar ook als het gaat om inspraak – en niet alleen als burger, maar ook als consument. De tweede is kansengelijkheid. Door onderwijs, maar ook op de arbeidsmarkt. Als politieke en economische macht niet betwistbaar is, dan krijgen nieuwkomers geen kansen, zoals starters op een gestagneerde woningmarkt. ‘De derde is toekomstbewaking, naar de mooie term van Jan Terlouw. Dat wil zeggen: zorgen dat schulden, ook groene of maatschappelijke, niet worden doorgeschoven naar de volgende generatie.’

Dat klinkt als rentmeesterschap. ‘Het gaat verder dan dat. Toekomstbewaking houdt in dat je de wereld mooier achterlaat dan je hem aantrof. Dus niet alleen de kosten van vervuiling doorbereke-

nen met fiscale vergroeningsmaatregelen, maar ook aardgasbaten reserveren voor onderzoek en innovatie. Dat laatste hebben we afgelopen zomer met het Toekomstfonds bereikt.’

Komen oudere generaties ook aan bod? ‘Ja. Oudere werknemers bijvoorbeeld, die hebben minder kansen op de arbeidsmarkt omdat zij vaker ziek zouden zijn – ten onrechte, want dat blijkt helemaal niet uit de statistieken. Werkgevers nemen oudere werknemers vervolgens niet aan. Ook dit is een kwestie van het aanpassen van onze instituties, zodat het aantrekkelijker wordt voor werknemers om oudere werknemers aan te nemen.’

Wordt het tijd om te regeren? Lachend: ‘D66 moet sowieso regeren. Maar hervormen kan ook vanuit de oppositie, dat hebben we wel bewezen.’ ■

‘Het pensioenstelsel is mijn persoonlijke ergernis. Als we daar niet nu iets aan veranderen, dan zullen steeds meer mensen het collectieve stelsel verlaten. Dan is het te laat’

C42

24/25 januari

1986 / De Flint, Amersfoort

‘Samenwerken’ is de boodschap van lijsttrekker Hans van Mierlo aan de congresgangers. ‘Jullie gaan naar de kiezers. Ik ga met je mee.’ De traditionele congresimpressie van ledenblad *Democraat* voegt daaraan toe: ‘Hans is in ieder geval in goed gezelschap, want de schoonheid van vrouwen in D66 ligt duidelijk boven het landelijk gemiddelde, vinden wij.’

We moeten volgens het Kabinet-Rutte weer meer voor onszelf en voor elkaar zorgen. En dat kunnen we ook, zo laten we zien met allerlei soorten sociale doe-het-zelf-initiatieven. Met ‘de participatiesamenleving’ trekt het kabinet echter de verkeerde les uit de recente populariteit van deze initiatieven; het gaat niet zozeer om iets zélf doen, als wel om een andere manier van organiseren – waarbij de mens veel meer centraal staat. In november 2014 verschijnt hierover een boek van de Van Mierlo Stichting onder de (werk)titel: *Breng de mens terug!*

‘blij’ en ‘boos’ Nederland

door Corina Hendriks & Ivo Thonon

twee kanten van dezelfde medaille

C48

17/18 februari

1989 / MECC, Maastricht

De diplomaat Jan Willem Bertens wordt met 272 stemmen lijstaanvoerder bij de verkiezingen voor het Europees Parlement. Later dat jaar behaalt D66 1 zetel in het Europees Parlement. Bertens sluit zich aan bij de Europese Liberale Democraten en Reformisten (ELDR) omdat de vorming van een onafhankelijke fractie – de wens van het congres – niet mogelijk blijkt.

Er is iets gaande in Nederland. Mensen hebben het samenwerkingsvirus te pakken. Ze slaan op vele manieren de handen ineen: ze knappen samen verwaarloosde speeltuintjes of plantsoenen in de buurt op, wekken gezamenlijk energie op of zorgen voor elkaars kinderen in een ouderparticipatiecrèche. We ruilen massaal spullen via websites als Peerby of Snappcar, of ruilen of verhuren slaapplekken over de hele wereld via couchsurfing of Airbnb. Deze initiatieven van mensen onderling vertellen een hoopvol verhaal; het zijn 'kiemen van het nieuwe Nederland' (zie ook Tegenlicht, 15 april 2013), waar we als sociaal-liberalen blij van worden. Waar overigens ook het kabinet blij van wordt; onder de noemer van 'de participatiesamenleving' riep het Kabinet-Rutte mensen vorig jaar op om meer zelf en voor elkaar te doen. En dat lijkt geen probleem, want we kunnen het! Ja toch? Uit de maatschappelijke commotie die de discussie over de participatiesamenleving losmaakte, blijkt dat niet iedereen hier van overtuigd is. Naast het blij verhaal bestaat er namelijk ook een boos en teleurgesteld verhaal over Nederland. Er is sprake van een wijdverspreid 'maatschappelijk onbehagen'; een gevoel van onzekerheid, onvrede, frustratie en machteloosheid (RMO 2013). Waarover we ons precies onbehaaglijk voelen is

‘Het blij verhaal gaat over iets goeds of leuks met anderen doen; het boze verhaal gaat over eenzaamheid, hufterig en egoïstisch gedrag op straat’

niet altijd duidelijk, en is ook niet voor iedereen hetzelfde, maar onmacht is het centrale kenmerk. Een oproep van het kabinet om meer te participeren in de maatschappij valt hierbij in hele slechte aarde. We kunnen het niet! En: de overheid laat ons stikken!

Twee verhalen over Nederland

Twee verhalen over Nederland die onoverbrugbaar lijken te zijn, en die alleen maar meer uit elkaar dreigen te lopen door de oproep aan de burger om meer zelf te doen. Toch bestaan er in onze ogen meer overeenkomsten tussen deze verhalen dan op het eerste gezicht lijkt. Beide verhalen hebben namelijk voor een belangrijk deel te maken met dezelfde menselijke behoeftes: de behoefte aan sociale verbondenheid, aan persoonlijke aandacht en menselijke interactie, aan het gevoel ook dat iemand invloed en controle heeft op zijn eigen leven. Het blij verhaal gaat over iets goeds, nuttigs of leuks met anderen doen, elkaar helpen, over persoonlijk contacten en betrokkenheid bij de omgeving en bij anderen. Het boze verhaal gaat over eenzaamheid, hufterig en egoïstisch gedrag op straat, het gevoel dat de wereld te groot en complex geworden is en daarmee het gevoel er helemaal alleen voor te staan. Een gebrek aan verbondenheid, aandacht en invloed dus. Maar in beide gevallen geldt: het gaat om de 'menselijke maat'. Om klein en dichtbij, persoonlijk en niet-anoniem, met aandacht voor de individuele mens en zijn sociale relaties.

Twee kanten van dezelfde medaille

De onderkenning dat deze twee verhalen eigenlijk twee kanten van dezelfde medaille zijn, vormt het begin van de 'oplossing' van de, steeds vaker benoemde tweedeling in Nederland: tussen de mensen die wel iets hebben en de mensen die steeds minder hebben. Er is in algemene zin sprake van een toenemend verlangen naar de menselijke maat. En dat zien we niet alleen terug bij alle blij initiatieven van mensen onderling, die recent zo in de belangstelling staan, maar ook bij bijvoorbeeld de roep om de persoonlijke vertrouwensrelatie tussen bankier en cliënt te herstellen in de bankensector; of bij de veelgehoorde wens om de zorgprofessional meer ruimte te geven om eigen beslissingen te nemen en meer persoonlijke aandacht te geven aan de patiënt. Ook het ongenoegen over teveel 'meten is weten' in het onderwijs past in dit plaatje, net als de klacht over het te rigide toepassen van bepaalde regels bij de aanvraag van bijvoorbeeld een uitkering of een vergunning.

C53

1991 / Hotel Krasnapolsky, Amsterdam

2 november

D66 viert haar 25-jarige bestaan in het Amsterdamse Hotel Krasnapolsky, de historische plek waar de partij op 14 oktober 1966 werd opgericht en waar het eerste partijcongres werd afgerond. Europa is het thema van dit jubileumcongres en een aantal Europese gasten, waaronder de gekozen burgemeester van Athene Antonis Trisis, spreekt de leden toe.

Het adagium 'groot, groter, grootst' is duidelijk op zijn retour in onze individualiserende samenleving. We willen weer meer klein, dichtbij, persoonlijk en direct – zowel de 'behaaglijken' als de 'onbehaaglijken' onder ons. Wie simpelweg bepleit om burgers meer zelf te laten doen, op welke manier dan ook, trekt dan ook de verkeerde les uit de recente populariteit van initiatieven van mensen onderling. Het gaat er niet zozeer om dat mensen iets zélf doen, als wel om een andere manier van organiseren waarbij de mens veel meer centraal staat.

Organisatie via het relatieprincipe

Deze andere manier van organiseren hebben wij 'organisatie via het *relatieprincipe*' genoemd (zie VMS 2014). Niet regels of prijsprikkels, maar dialoog, vertrouwen, wederkerigheid en persoonlijk contact vormen hierbij de basisingrediënten van sociale interactie. Door binnen de grootschalige en anonieme systemen van markt en bureaucratie meer ruimte te maken voor deze menselijke relaties en interacties, genereren we de betrokkenheid, verbondenheid en menselijkheid waar we steeds meer naar zoeken. Hiermee doen we niet alleen recht aan de opkomst van kleinschalige en zeer persoonlijke initiatieven van mensen onderling; ook wordt hiermee een begin van een antwoord gevonden op het maatschappelijk onbehagen dat in de samenleving aanwezig is. Het is geen panacee voor alle problemen in de samenleving, en ordening op andere manieren blijft nodig (bijvoorbeeld via wet- en regelgeving of marktmechanismen: organisatie via het *marktprincipe*, dan wel het *bureaucratieprincipe*). Het gaat natuurlijk, zoals altijd, om de juiste balans ■

Corina Hendriks is wetenschappelijk medewerker van de Van Mierlo Stichting (VMS), hoofdredacteur van *Idee* en hoofdauteur van het boek *Bring de mens terug!* (werktitel, november 2014), waar dit artikel een bewerking van is.

Ivo Thonon is coördinator bij de Permanente Programmacommissie van D66. Hij is daarnaast verantwoordelijk voor het 'populariseren, valoriseren en verspreiden' van het sociaal-liberaal gedachtegoed en de bevindingen van de VMS, zoals via deze bewerking.

Literatuur

RMO (2013a): *Het onbehagen voorbij*.

Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.

VMS (2009): *Vertrouw op de eigen kracht van mensen – Sociaal-liberale grensverkenningen*.

Den Haag: Mr. Hans van Mierlo Stichting.

VMS (2014): *Ordering op orde – voorbij de discussie over markt en staat*. Den Haag: Mr. Hans van Mierlo Stichting.

De **Van Mierlo Stichting** (VMS) is het onafhankelijke wetenschappelijk bureau van D66 voor het sociaal-liberaal gedachtegoed. Naast het op regelmatige basis publiceren van essays en rapporten over een verscheidenheid aan thema's, organiseert de Van Mierlo Stichting ieder jaar de Marchantlezing (najaar) en het Van Mierlo Symposium (voorjaar), en draagt ze bij aan de opleidingen van D66 over het gedachtegoed. Ook geeft ze zes keer per jaar het tijdschrift *Idee* uit.

Bezoek de nieuwe website!
vanmierlostichting.nl

C57

1993 / Koningshof, Veldhoven

30/31 oktober

Het eerste congres 'nieuwe stijl', met veel ruimte voor discussie en cultuur. Middels *fringe-meetings* (over o.a. het basisinkomen en de toekomst van de Nederlandse taal) kan de congresganger nu zijn of haar eigen unieke congres samenstellen. Het congres stemt verder voor een congresstuk waarin wordt gesteld dat migratie moet worden aanvaard als een normaal verschijnsel.

‘Wij moeten onze sociaal-liberale koers blijven uitstippelen’

We beginnen even bij het begin. In 2005 verkeerde D66 in een crisis. Juist op dat moment werd je door het landelijk bestuur gevraagd om voorzitter te worden van de landelijke programmacommissie voor de Tweede Kamerverkiezingen. ‘Ja. Ik had als voordeel dat ik weliswaar een D66-achtergrond had (Backer was van 1980-1983 persoonlijk medewerker van Laurens Jan Brinkhorst en lid van de Tweede Kamer, red.), maar dat ik geen onderdeel was van welke stroming of vleugel binnen de partij dan ook. Ik kon dus met een frisse blik bekijken hoe we inhoudelijk vanaf een electoraal dieptepunt verder moesten.’ ‘We wilden het verkiezingsprogramma op twee niveaus samenstellen: ten eerste – en dat is de langere lijn in mijn betrokkenheid – door iets te zeggen over het grotere gedachtegoed van D66. Dat deden we door de vijf Richtingwijzers te formuleren. Ten tweede moesten we een concreet programma hebben waarin we een aantal hervormingsvoorstellen, bijvoorbeeld op het vlak van de vergrijzing, de ww en de hypotheekrente aftrek, konden agenderen. Het programma werd in 2006 goedgekeurd door het ledencongres in Amsterdam, maar we realiseerde ons dat het werk niet af was.’

Eerste Kamerlid en ‘koers-vaste jurist’ Joris Backer (61) is de man achter onze vijf Richtingwijzers. Onder zijn bezielende leiding werd Stichting Kenniscentrum D66 omgedoopt tot de huidige Van Mierlo Stichting. Dit najaar zal hij het stokje na zes jaar overdragen aan een nieuwe voorzitter. ‘Ik ben er in de loop van de jaren steeds meer van overtuigd geraakt dat onze kiezers vooral geïnspireerd worden door onze waarden.’

C58

4/5 februari

1994 / Krasnapolsky, Amsterdam

Hans van Mierlo wordt voor de zesde keer gekozen tot lijsttrekker. D66 haalt dat jaar grote winst bij zowel de gemeenteraadsverkiezingen (47% meer raadsleden ten opzichte van 1990) en de Tweede Kamerverkiezingen (van 12 naar 24 zetels). Verder besluit het congres om de tekst in het ontwerp-program, waarin de afschaffing van de Eerste Kamer werd overwogen, te schrappen.

Wat bedoel je met ‘niet af’? ‘De kennis- en infrastructuur binnen de partij, die zo goed als verdwenen was, moest weer worden opgebouwd. Toen ik in 2008 gekozen werd in het landelijk bestuur, met de portefeuille Kennis en Programma’s, heb ik dat gecombineerd met het voorzitterschap van het Kenniscentrum. Dat hebben we vervolgens herdoopt in de Mr. Hans van Mierlo Stichting (nu: Van Mierlo Stichting, red.), toen we geloofden dat we die naam konden waarmaken. We besloten ook om een Permanente Programmacommissie (PPC) in te stellen. Die ben ik gaan leiden als voortzetting van het programmawerk in 2006. De PPC is van wezenlijk belang gebleken om de continuïteit van onze organisatie te waarborgen: door gebruik te maken van een vaste kern, waarin je mensen per onderwerp bij kunt halen, kun je vanuit een stabiele situatie het overvloedige talent in onze partij benutten. Ik zie tot mijn grote vreugde dat PPC’s ook lokaal in D66 wortel schieten.’

Toen je in 2011 Eerste Kamerlid werd, ben je gestopt met je functie als landelijk bestuurslid en het voorzitterschap van de PPC. Nu neem je afscheid als voorzitter van de Van Mierlo Stichting. ‘Allereerst: ik ben aan het eind van mijn termijn gekomen en dan móet je stoppen. Dat is wel zo gezond. Maar het is zeker niet zo dat ik genoeg heb van het meedenken over het sociaal-liberale gedachtegoed. Ik ben als scheidend voorzitter blij te kunnen constateren dat de infrastructuur bij de Van Mierlo Stichting nu weer aanwezig is, met een geweldig team onder leiding van directeur Frank van Mil, en met *evergreens* als het Van Mierlo Symposium, de Marchantlezing, een Raad van Advies met zeer gerespecteerde mensen daarin, en onze diverse publicaties. Ik maak dus met een gerust hart plaats voor mijn opvolger.’

Kun je iets dieper ingaan op de fundamentele rol van de Van Mierlo Stichting binnen de partij? ‘De Van Mierlo Stichting houdt zich primair bezig met het denken over de ‘waarom-vragen’: waarom doen we in de politiek wat we doen, en waarin onderscheiden we ons op de langere termijn? Als je kijkt naar wat de Tweede Kamerfractie, met steun van de Eerste Kamerfractie, in de constructieve oppositie heeft gerealiseerd voor wat betreft onze hervormingsagenda, dan is dat eigenlijk ongelooflijk. En die hervormingsagenda is nooit af omdat we onze steeds veranderende samenleving toekomstbestendig willen houden. Daarin heeft de Van Mierlo Stichting een belangrijke rol te vervullen.’

Wat is daarbij het belang geweest van de 5 Richtingwijzers? ‘Onze Richtingwijzers hebben geholpen om ons sociaal-liberale gedachtegoed verder uit te diepen. Wat je in 2006 zag, was dat D66 heel erg sterk geassocieerd werd met standpunten zoals de gekozen burgemeester en euthanasie. En hoewel we vanaf de oprichting op heel veel andere onderwerpen – zoals de zorg op menselijke maat, de economische innovatie en de sociale zekerheid – inhoudelijk vernieuwende dingen naar voren gebracht hebben, heeft dat ons niet een duidelijk waardenprofiel gegeven, terwijl we die sterk koesteren. Dus toen we het verkiezingsprogramma van 2006 afgerond hadden en bezig waren met het bijschaven van de vijf Rich-

C60

4/5 maart

1995 / Theaterhotel, Almelo

Hoofdonderwerp is het ‘basisinkomen’. De Tweede Kamerfractie wil er niet aan, maar partijvoorzitter Wim Vrijhoef en minister van Economische Zaken Hans Wijers zijn uitgesproken voorstanders. Het congres spreekt zich uit ten gunste van het basisinkomen, maar er wordt afgesproken dat het definitieve besluit valt op het volgende congres. Daar wordt het plan vooralsnog afgewezen.

Vertrouw op de eigen
kracht van mensen

Denk en handel internationaal

Beloon prestatie
en deel de welvaart

Streef naar een duurzame
en harmonieuze samenleving

Koester de grondrechten
en gedeelde waarden

tingwijzers, deden we dat met het idee in het achterhoofd dat elke authentieke politieke stroming de mensen ook op het intuïtieve niveau moet aanspreken.’

Wat bedoel je met ‘op het intuïtieve niveau’? ‘Het moet meer op het ‘hartgedeelte’ zitten dan op het ‘hoofdedeelte’. Ik ben er in de loop van de jaren steeds meer van overtuigd geraakt dat onze kiezers vooral geïnspireerd worden door onze waarden. De Richtingwijzers zitten veel meer op het niveau van de waarden dan op de standpunten. Die proberen daar woorden aan te geven die bruikbaar zijn in de politieke oriëntatie. In de zeventiger en tachtiger jaren hebben we ons altijd moeten verdedigen als zouden we nieuwkomers zijn met een verhaal dat afgeleid zou zijn van de hoofdstromingen ‘christelijk’, ‘sociaal’ of ‘VVD’.

VVD? Je bedoelt liberaal? ‘De VVD claimde weliswaar de liberale stroming, maar was dat zelf niet meer. Bij mij zit het gevoel heel diep dat we een eigen, sociaal-liberale boodschap hebben. Ik heb ook altijd gemerkt, zowel bij de eigen mensen als buiten de partij, dat dit verhaal authentiek is. En ik heb altijd heel sterk de overtuiging gehad dat wij binnen de liberale stroming – óók binnen de Europese fractie ALDE – onze eigen vrijzinnige en sociaal-liberale koers moesten kunnen uitstippelen.’

Op welke manier blijf je daarbij betrokken, na je afscheid als voorzitter van de VMS? ‘Ik heb er sinds het congres in Amsterdam in 2006 steeds op gehamerd dat we de Richtingwijzers altijd blijven noemen, tijdens congressen, maar ook in de dagelijkse politiek. Nu ik in de Eerste Kamer zit gebruik ik ze zelf ook – naar ik hoop nog een volgende periode. Want ik stel me herkiesbaar, om wat nu als gedachtegoed stevig staat ook verder in praktische politiek vorm te blijven geven.’ ■

www.jorisbacker.nl

Reconstruc Zaanstad

Gemma Kwantes
D66-fractievoorzitter Zaanstad

Voor het eerst in haar geschiedenis wordt D66 de grootste in het traditioneel rode Zaanstad. De uitslag toont een versplinterd politiek landschap. Hoe nu verder? Met D66 in de *lead*, beginnen de coalitie-onderhandelingen. Redacteur Roel van den Tillaart sprak met hoofdrolspelers D66-fractievoorzitter Gemma Kwantes en PvdA-collega Jeroen Olthof, en kwam tot een spannende reconstructie. ‘Op zondagavond belde ik Gemma: we gaan door.’

‘Hemel’, denkt Gemma Kwantes, D66-lijsttrekker in Zaanstad, op de vroege ochtend van 20 maart 2014: ‘Nu moeten we het echt gaan doen.’ Volgens de officiële telling heeft D66 met 338 stemmen verschil (op bijna 120 duizend kiesgerechtigde inwoners) naaste concurrent PvdA verslagen. Een zware dobber voor de sociaaldemocraten, die de afgelopen vier jaar in het Zaanse college zaten. In Zaanstad – de wieg van ondernemers als Albert Heijn en Verkade, maar ook van de moderne vakbeweging – had de D66-lijsttrekker er niet eens over dŭrven dromen. Onder de druk van electoraal onbehagen met regeerkoppel VVD en PvdA is het krachtenveld in Zaanstad geïmploedeerd. D66, PvdA, VVD en de SP behalen elk vijf zetels – in theorie genoeg voor de kleinst mogelijke meerderheid in de raad, maar één van deze vier heeft andere plannen...

21 maart D66 neemt de leiding

PvdA-wethouder Jeroen Olthof, vanaf het prille begin Kwantes’ partner aan de onderhandeltafel, schrikt zich een hoedje als de uitslag goed tot hem doordringt. ‘Dat gaat heel ingewikkeld worden, dacht ik. Het enige waar de fractieleiders tijdens het interpretatiedebat, twee dagen na de verkiezingen, eigenlijk over eens waren, was dat D66 de *lead* moest nemen.’ De sfeer is gespannen. Want met deze uitslag lonkt voor iedere fractie-onderhandelaar een wethouderschap in het nieuwe college. Tegen deze achtergrond gaat Kwantes op zoek naar informateurs; geen gebruikelijke stap in Zaanstad, waar de mouwen opstropen en aan de slag gaan de norm is. Kwantes: ‘We waren de grootste, maar in zetels gelijk met drie andere. Daarom zochten we onafhankelijke informateurs om de betekenis van de uitslag te onderzoeken.’

24 maart eerste informatieronde

Op 24 maart stelt de Zaanse raad D66’ers Patrick Poelmann en Boele Staal aan als informateurs. In de twee dagen die volgen praten

zij met alle lijsttrekkers. Ondanks de brede instemming met hun aanstelling in de raad, proeft Kwantes weerstand bij de lijsttrekkers van de SP en het lokale Rode Saen (ROSA). Olthof: ‘Dit traject werd niet door iedereen op waarde geschat. Sommige fracties hielden de kaarten stevig tegen de borst, of confronteerden de informateurs met een stevige oppositiehouding – spraken botweg hun ‘njet’ uit.’

‘Je zit voortdurend op elkaars lip en ziet elkaars onhebbelijkheden. Dan ontstaat er frictie tussen mensen’

4 april geen coalitie

Na de tweede gespreksronde verschijnen de informateurs op vrijdag 4 april in de raadszaal: het is niet gelukt de ingewikkelde klunten te ontwarren. Een linkse coalitie met D66, PvdA, GroenLinks, ROSA en SP zal niet leiden tot een stabiel college, betogen zij diplomatiek – omdat de SP zich zal blijven verzetten tegen de landelijke decentralisaties. Ook andere kansrijke varianten met GroenLinks en ROSA stuiten op bezwaren. GroenLinks voelt zich met haar kleine mandaat niet senang bij de voorgestelde coalitie. VVD en ROSA botsen op de inhoud, volgens de dominante versie nadat ROSA extra eisen op tafel legt. De informateurs gooien het daarom over een andere boeg: D66 en PvdA schrijven een inhoudelijk programma, adviseren zij, om daarna zelf een nieuwe informatieronde te organiseren.

7 april tweede informatieronde

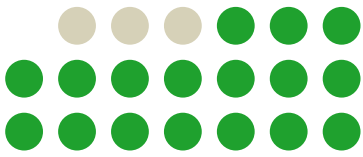
Na twee dagen ploeteren hebben Kwantes en Olthof hun akkoord op papier. ‘Onder dat programma hadden de andere linkse fracties zo hun handtekening kunnen plaatsen’, zegt Olthof maanden later – nog steeds aangeslagen. Want terwijl vóór de schermen alle partijen instemmen met het advies van de informateurs, zetten GroenLinks, ROSA en SP áchter de schermen een andere koers. Na die twee dagen onderhandelen zijn Kwantes en Olthof twee handen op één buik. ‘Onze gesprekken verliepen soepel. We waren er niet op uit onze punten binnen te halen, maar wilden er samen uitkomen’, zegt Olthof. ‘Als het geen halszaak is moet je elkaar iets gunnen’, beaamt Kwantes. ‘We zochten vanaf dat moment partners met hetzelfde commitment.’ Ze willen verder met de VVD. Maar er moet ook een tweede linkse partij bij. Achter de schermen overtuigen ze VVD ervan dat SP een serieuze kandidaat is – tegen het advies van de informateurs in.

Stagnatie: de sfeer verzuurt

Dan stagneren in de tweede week van april de onderhandelingen. Kwantes en Olthof krijgen bij de SP, maar ook bij GroenLinks en ROSA, geen voet tussen de deur. De sfeer verzuurt. De drie lijsttrekkers geven Olthof te kennen dat zijn PvdA in hun ogen geen linkse partij is. Olthof, gedecideerd: ‘Zoiets helpt niet.’ Maar ze geven niet op. Kwantes presenteert formeel de D66-wethouderskandidaat om de onderhandelingen uit het slop te trekken. Het helpt niet, net als de vele gesprekken en borrels de impasse niet doorbreken. ‘De kwestie begon te slepen’, memoreert Kwantes. ‘Je zit voortdurend op elkaars lip en ziet elkaars onhebbelijkheden. Bovendien staat er veel op het spel. Als dan iemand vijf minuutjes te laat is of de ander een keer geen ruimte heeft voor uitloop, ontstaat er frictie tussen mensen.’ Ondertussen verliezen de gesprekspartners aan de andere kant van het koord hun geduld. Op Goede Vrijdag, een maand na de verkiezingen, ontvangen de linkse lijsttrekkers een mail van Kwantes en Olthof met de uitnodiging tot een individueel gesprek, als laatste

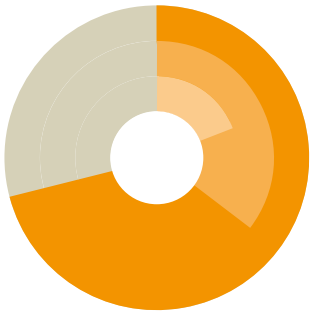
Feiten &cijfers

D66-successen
na de GR2014

In 17 van de 20 grootste gemeenten van Nederland levert D66 wethouders

En **9,5 miljoen** Nederlanders wonen in een gemeente met een D66-wethouder!

In 270 plaatsen kon op D66 gestemd worden

In **35** daarvan is D66 de grootste geworden en in **51%** van die gemeenten neemt D66 deel aan het college

Aantal wethouders

in 2014
148

in 2010
100

Aantal raadsleden

in 2014
847

in 2010
538

Aantal keer grootste partij

in 2014
35

in 2010
6

C63

23 november

1996 / Theaterhotel, Almelo

Tweederde van de aanwezigen spreekt zich uit tégen een motie voor een fulltime betaalde partijvoorzitter. Hierop trekt een aantal kandidaten zich terug uit de procedure. Tom Kok wordt daarop met grote meerderheid gekozen tot nieuwe partijvoorzitter. Met ingang van dit 63ste partijcongres heet de Algemene Leden Vergadering (ALV) van D66 voortaan formeel ‘congres’.

C66

14/15 februari

1998 / Leeuwenhorst, Noordwijkerhout

Els Borst, gerenommeerd arts en voormalig D66-minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in het eerste paarse kabinet-Kok, wordt op dit congres officieel gekozen tot nieuwe lijsttrekker. Met slechts tachtig dagen voor de Tweede Kamerverkiezingen staat het congres geheel in het teken van de campagne met als insteek: ‘Een stem voor D66 is een stem voor Paars II’.

Focus Zaanstad

College Zaanstad
D66, PvdA, VVD, CDA, ChristenUnie en ZOG: 20 zetels.

Gemeenteraadszetels		
Partij	2010	2014
PvdA	8	5
VVD	7	5
ZOG	4	1
CDA	2	2
GroenLinks	3	2
D66	3	5
SP	3	5
ROSA	2	3
ChristenUnie	1	2
Democratisch Zaanstad	1	4
Partij voor de IJsbaan	1	-
Zaanse Inwoners Partij	2	1
Partij voor de Ouderen	1	4
en Veiligheid		
Progressief Burgerbelang	1	-
Totaal	39	39

poging om de fracties van elkaar los te weken. Tot hun verrassing reageren de lijsttrekkers positief. Is de nieuwe coalitie aanstonds? Olthof: ‘We waren naïef. We wilden het gewoon geloven.’

18 april de klap in het gezicht

Want al snel blijkt: de linkse lijsttrekkers hebben hun reactie onderling al afgestemd. Ze willen niet prátén, maar D66 en PvdA verder onder druk te zetten. ‘Dat was echt een klap in ons gezicht’, vertelt Olthof. Kwantes: ‘We waren helemaal in de war. We stonden onder ontzettend veel druk.’ Olthof, verbeterd: ‘Het ging al die tijd niet eens om de inhoud.’ In het paasweekend beseffen ze dat ze er op deze manier niet uitkomen. Beiden hebben kort overwogen de stekker er helemaal uit te trekken, een gedachte die inmiddels brede aanhang geniet binnen de Zaanse PvdA. Toch overtuigt Olthof op een ingelaste partijbijeenkomst zijn achterban dat de PvdA verder moet. ‘Op zondagavond belde ik Gemma: we gaan door.’ Dan komen de onderhandelingen in een stroomversnelling. Als het gesprek met de lokale fractie van de Zaanse Inwoners Partij (ZIP/1 zetel) – waarvan de wethouderskandidaat voor de andere partijen niet acceptabel is – wordt gestaakt, is er feitelijk nog maar één meerderheidscoalitie mogelijk.

1 mei Dag van de Zaanse Coalitievorming

Op 29 april ontmoeten de fractieleiders van D66, PvdA, VVD, CDA, ChristenUnie en de eenmansfractie Zaanse Onafhankelijk-Groepering (ZOG/1 zetel) elkaar in het Kreatief Pakhuis aan de Zaan, waar zij samen drie dagen van negen tot negen onderhandelen. Op 1 mei, van oudsher een feestelijke dag in de rode Zaanstreek, zijn ze bijna rond. Op voorspraak van Kwantes en Olthof, die willen onderhandelen op basis van gelijkwaardigheid in plaats van aantal zetels, hebben de lijsttrekkers een neutrale voorzitter aangesteld. ‘Dat was slim’, zegt Kwantes, ‘want hij hield ons gefocust op het eindresultaat.’ Olthof: ‘Uiteindelijk zijn de verschillen niet zo groot. Het is de weg ernaartoe die het soms ingewikkeld maakt.’ Iedere keer als de partijen botsen schuift de voorzitter het breekpunt naar achteren. Kwantes: ‘Anders sla je de conversatie dood. Alleen de laatste vijf procent was écht onderhandelen. Dan was het slikken of uitruilen.’ De diepste tegenstelling is die tussen D66 en ChristenUnie over de koopzondag. Daarom laten de coalitiepartners deze kwestie aan de raad. Olthof: ‘Iedereen weet natuurlijk hoe dat uitpakt, maar op die manier kun je aan de achterban laten zien dat je ervoor hebt geknokt.’

‘Zij dachten: als we maar genoeg druk zetten dan vliegt de PvdA vanzelf uit de bocht, met D66 erachteraan’

15 mei presentatie

Op donderdag 15 mei 2014 presenteren de fractievoorzitters van de zes coalitiepartijen het coalitieakkoord *Samen het verschil maken* en de nieuwe wethouders aan de raad. Die dag loopt er een diepe kloof tussen coalitie en oppositie. GroenLinks, ROSA en SP hebben hun hand overspeeld. Olthof: ‘Zij dachten: als we maar genoeg druk zetten dan vliegt de PvdA vanzelf uit de bocht, met D66 erachteraan.’ Maar Kwantes en Olthof kozen voor commitment, voor veel partijen met weinig zetels. Olthof: ‘Wij zijn als college tijdens deze onderhandelingen ontzettend hecht geworden. Ondanks de kleine meerderheid heb ik hier honderd, nee: tweehonderd procent vertrouwen in.’ Kwantes, reflecterend: ‘Onderhandelen gaat niet over breekpunten. Het draait om wat je met elkaar wil bereiken. Om emotie en energie.’ ■

Nederland is één grote stedelijke metropool, stelt de Amerikaanse politicoloog Benjamin Barber, auteur van het gevierde *If mayors ruled the world*. Ironisch, want er bestaat juist veel weerstand tegen gemeenten die hun kleinere burens op willen slokken. D66-senator Hans Engels houdt een vurig pleidooi vóór herindelingen.

‘We hebben moedige bestuurders nodig’

Waarom zijn herindelingen belangrijk? ‘In het decentrale bestuur spelen twee kernproblemen: gebrek aan bestuurskracht en bestuurlijke drukte. Het eerste wil zeggen: de wettelijke taken en maatschappelijke opgaven zijn voor veel provincies en gemeenten te omvangrijk en ingewikkeld om uit te voeren. Het tweede betreft de bestuurlijke indeling. We hebben in Nederland een hoofdstructuur van drie bestuurslagen: Rijk, Provincies en gemeenten. Dat model hebben we in de loop der jaren behoorlijk ontworicht met hulpstructuren, zoals de deelgemeenten en de WGR-regio’s. Er zijn twee oplossingen: samenwerken of opschalen.’

U zegt: opschalen. Wat is het probleem met de samenwerkingsverbanden? ‘Ze maken het bestuur ondoorzichtig en zijn niet slagvaardig. Dat laatste heb ik zelf ervaren als wethouder (in Eelde, red.); je moet het eerst met zijn allen eens zien te worden. Maar het grootste probleem is dat die samenwerkingsverbanden taken uit de gemeenten zuigen zonder democratische legitimatie en politieke controle.’

Tegenstanders zeggen juist dat herindelingen de kloof tussen burger en politiek vergroot. ‘Het gaat in de democratie niet om de fysieke afstand tussen burger en politiek, maar om invloed en medezeggenschap. Moderne burgers vragen niet om bestuurders die letterlijk dichtbij zitten, maar willen serieus worden genomen en willen dat problemen worden opgelost.’

Herindelen dus. ‘Ja, opschaling is de betere oplossing. Dat is ook de visie van D66. Maar helaas doet zich in deze discussie een grote mate van politisering voor. Sommige

politieke partijen denken en handelen vanuit eigen belangen en ideologische motieven. Zij zijn bang voor de kiezer en voor het verdwijnen van hun politieke functies, als er wordt gefuseerd.’

Hoe komen we uit die impasse? ‘Om te beginnen moet het volgende kabinet een heldere lijn uitzetten voor een samenhangend proces van provinciale en gemeentelijke schaalvergroting, gekoppeld aan een flinke verdunning van allerlei hulpstructuren. En de provincies en gemeenten moeten uitgaan van de vraag waar de samenleving uiteindelijk het beste mee gediend is. Op die manier is de discussie hopelijk te depolitiseren. Maar daarvoor zijn bestuurders met moed nodig.’

Vindt u dat herindelingen ook moeten plaatsvinden als bewoners tegen zijn? ‘Ik vind dat bestuurders zich niet volledig of uitsluitend afhankelijk moeten maken van instemming van bewoners. Dan krijg je een ‘jukebox-democratie’: u vraagt, wij draaien. Bestuurders moeten besluiten nemen die goed zijn voor inwoners. Zij moeten wel het gesprek hierover aangaan. Ik denk dat inwoners die attitude zullen waarderen. Herindelen betekent echt niet dat de eigen identiteit en cultuur van lokale gemeenschappen teloor gaat. Inwoners geven zelf inhoud aan sociale cohesie. Daar hebben zij geen bestuur voor nodig.’ ■

Prof. mr. Hans Engels (1951) is vicefractievoorzitter en lid van de D66-fractie in de Eerste Kamer. Daarnaast is hij bijzonder hoogleraar decentrale overheden (Oppenheimleerstoel) aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Herindelingsverkiezingen

Op 19 november 2014 vinden wederom gemeenteraadsverkiezingen plaats als gevolg van herindelingen. Hieruit ontstaan zes nieuwe gemeenten: 's-Hertogenbosch, Oss, Alkmaar, Nissewaard, Groesbeek en Krimpenerwaard. Op 1 januari 2015 gaan de herindelingen in.

C67

21 november

1998 / Stadschouwborg, Gouda

De vernieuwingsbeweging ‘Opschudding’ – met o.a. Lousewies van der Laan en Sophie in ‘t Veld – presenteert zichzelf voor het eerst aan de leden. 25 van hun 27 moties worden aangenomen. Een ervan betreft de toevoeging van de ondertitel ‘sociaal-liberaal’. De motie om de partij te laten verkleuren van groen naar geel (de kleur van veel Europese zusterpartijen) wordt niet aangenomen.

C69

20 november

1999 / Hanzehof, Zutphen

Tijdens dit congres neemt partijvoorzitter Tom Kok origineel afscheid met een rap, met als afscheidsregel: ‘afijn congres blijft altijd progressief / ik ga weg de partij is mij lief.’ Ledenblad *Democraat* schrijft na afloop in een fotobijschrift: ‘Hoewel het er niet swingend uitziet, krijgt Tom Kok de zaal lekker mee’.

Doen waar je voor staat Doen66

Als lid van een liberale én sociale partij heb je waarschijnlijk ideeën over hoe we onze samenleving vooruit kunnen helpen. Maar om echt verschil te kunnen maken moet je wat met deze ideeën *doen*. Doen66 helpt hierbij.

Even voorstellen
Mocht je ons tot nu toe gemist hebben, dan stellen we ons graag even voor. Doen66 is een initiatief van een aantal jonge D66-leden. Ons doel is om onszelf in te zetten voor maatschappelijke projecten. Wij geloven dat de kennis en kunde van D66-leden van grote

maatschappelijke betekenis kunnen zijn en dat je door je eigen inzet beter begrip krijgt van wat er in de samenleving speelt.

Wij geloven dat de kennis en kunde van D66-leden van grote maatschappelijke betekenis kunnen zijn

Wat we doen
Doen66 organiseert en promoot activiteiten waarbij we belangrijk maatschappelijk werk verrichten. Bijvoorbeeld: een activiteit organiseren in een verzorgingstehuis tijdens de Week tegen Eenzaamheid (zie foto). Daarnaast promoten we initiatieven van bestaande vrijwilligersorganisaties die extra steun kunnen gebruiken en bieden we een platform waar mensen met hun eigen initiatieven aan de slag kunnen.

Doe ook mee
Wil jij ook iets doen? Wil je aan de slag met het opzetten van een activiteit of een lokale tak van Doen66? Of gewoon een keer langskomen bij een activiteit? Neem dan contact met ons op. We zijn eenvoudig te bereiken via: mail@doen66.nl of 06 11 592 667 (Saskia van Liebergen, secretaris Doen66).

www.doen66.nl

Nederland heeft op een klein oppervlak een grote verscheidenheid aan landschappen. Door het voormalige landgebruik ontstonden natuurlijke cultuurlandschappen, zoals in de omgeving van de Bemelerberg — foto K. Sýkora

Duurzaam

De thema-afdeling Duurzaam functioneert als duurzaamheids-denktank binnen de partij. Zij werkt aan visieontwikkeling en deelt haar expertise met behulp van haar vijf actieve werkgroepen. Eén van die vijf werkgroepen is: Duurzaam Landgebruik en Biodiversiteit.

Eerst even dit: de mens maakt deel uit van de natuur en is daar volledig van afhankelijk. De natuur levert een groot aantal “ecosysteemdiensten”: zij reguleert luchtkwaliteit en klimaat, voorkomt bodemerosie, zorgt voor waterzuivering, bodemvruchtbaarheid, bestuiving en biologische bestrijding, houdt de genetische diversiteit in stand, produceert wild, vis, voedsel, brandstof, energie, hout, genetisch materiaal voor veredeling en medicijnen. Daarnaast heeft de natuur een signaalfunctie, biedt zij inspiratie voor kunst en wetenschap en is zij een basis voor (eco)-toerisme en recreatie. Haar intrinsieke waarde is vastgelegd in The United Nations World Charter for Nature (1982): ‘Every form of life is unique, warranting respect regardless of its worth to man, and, to accord other organisms such recognition, man must be guided by a moral code of action’.

Ook D66 streeft naar een duurzame samenleving, zoals blijkt uit de toelichting bij de Richtingwijzer *Streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving*: ‘Bestrijdt het

aantasten van natuur en milieu actief. Niet het behoud maar het aantasten van natuur vereist rechtvaardiging’.

De ecologische voetafdruk toont aan dat de snelheid waarmee wij de bestaansbronnen gebruiken, 44 procent groter is dan de aarde aankan. Wij gebruiken nu dus 1,5 planeet. Wereldwijd is er nog maar 70 procent over van de biodiversiteit zoals die in het jaar 1700 bestond. In Nederland is dat zelfs nog maar 15 procent. Binnen Europa heeft Nederland het grootste aantal inwoners per km², de grootste veestapel per hectare, het grootste oppervlaktepercentage aan wegen en de grootste ammoniakemissie. Natuur en biodiversiteit zijn afhankelijk van het landgebruik, zoals aanleg en beheer van agrarisch gebied, steden, infrastructuur en natuurgebieden. Dit landgebruik moet veranderen.

De werkgroep Duurzaam Landgebruik en Biodiversiteit denkt na over verschillende mogelijkheden om de negatieve trend te keren. Wij dienen hierover moties en amendementen in en houden themadagen en workshops. Een aantal van onze voorstellen op basis van onze bevindingen:

- > Europese landbouwsubsidies moeten onder strikte ecologische randvoorwaarden worden gegeven.
- > Het Natuurnetwerk Nederland (de Eco-logische Hoofdstructuur – EHS)

- moet volledig worden uitgevoerd.
- > Er moet een buffer komen tussen het Natuurnetwerk en de intensieve landbouw – zoals agrarisch natuurbeheer – waarbij boeren, natuurorganisaties en landschapsbeheerders samenwerken.
- > Het draagvlak voor natuur moet worden vergroot door kinderen dichterbij de natuur te brengen en natuurbehoud in het onderwijs op te nemen.
- > De effecten van beleid moeten goed worden gemonitord en geëvalueerd.
- > De Nationale Databank Flora en Fauna moet vrij toegankelijk worden.
- > Verdeel de natuurbaten, hef groene belastingen en richt gebiedsfondsen op.
- > Maak alle activiteiten natuurinclusief en bewaak de natuurkwaliteit.
- > Vergroot de ecologische kwaliteit door ecologisch ontwerp en beheer van bermen, sloten, dijken, watergangen en stedelijk groen en bevorder burgerparticipatie.

Voor meer informatie over de Werkgroep Duurzame Landbouw en Biodiversiteit kunt u contact opnemen met Thomas Vintges (voorzitter): t.vintges@hotmail.com of 06 50 622 412.

www.duurzaam.d66.nl

Voor de voltooiing van het Natuurnetwerk worden gebieden opnieuw ingericht om de natuur weer een kans te geven. Hierbij werken veel partijen samen — foto K. Sýkora

C76 2003 / Hanzehof, Zutphen

8 februari

Het eerste congres waar geen televisiecamera's aanwezig zijn. Met slechts zes zetels in de Tweede Kamer na de verkiezingen van 22 januari 2003 lijkt D66 niet belangrijk genoeg meer voor de landelijke media. Iets meer dan vijfhonderd congresgangers kiezen Boris Dittrich *de facto* als fractievoorzitter – en daarmee ook als partijleider – na het aftreden van Thom de Graaf.

C77 2003 / De Doelen, Rotterdam

18 mei

Met een ruime meerderheid stemt het congres voor deelname aan een kabinet met CDA en VVD (later bekend als Balkenende II). Het politieke advies van het ledencongres is daarbij leidend, niet bindend. Voor het eerst in de geschiedenis neemt de partij deel aan een centrumrechts kabinet – zonder de sociaaldemocraten.

De jonkies zijn volwassen geworden

30
JAAR
JD

interview 1
Paul Hulst (57)
Voorzitter JD in 1984
Lid D66 sinds 1976

‘Is het alweer dertig jaar geleden?’, roept medeoprichter en eerste voorzitter van Jonge Democraten (JD) Paul Hulst, als hij mij begroet. We hebben afgesproken op zijn kantoor in Den Haag, waar hij als zorgondernemer bij Impegno (landelijke zorgaanbieder ggz en maatschappelijke ondersteuning voor mensen en gezinnen) werkt.

Vertel, hoe is het allemaal begonnen? ‘Toen ik lid werd van D66, ben ik meteen actief geworden bij het Jongeren Aktiverings Centrum (JoAC), een werkgroep voor jongeren binnen de partij. Binnen de JoAC leefde onvrede over het feit dat de JOVD (de jongerenorganisatie van de VVD, red.) jongeren ‘wegkaapte’ bij D66. De JOVD wilde alle liberale jongeren vertegenwoordigen. Dat zat ons dwars, wij vonden dat D66 een eigen jongerenorganisatie moest krijgen.’

Hoe ben jij voorzitter geworden? ‘We kwamen met zo’n 35 jongeren bijeen in café Eik en Linde in Amsterdam voor de oprich-

tingsvergadering. Er moest een bestuur komen. Ze vroegen of ik de eerste voorzitter wilde worden. Waarom? Ik wil niet onbescheiden overkomen, maar het zou kunnen dat ik een wat volwassener indruk maakte. Ik werkte toen al bijna tien jaar terwijl vrijwel iedereen nog studeerde. Ik was getrouwd en had een kind. Met 27 jaar was ik binnen de JD al een ‘oudere jongere’, zeg maar.’

‘Die weerstand heeft ons verenigd’

Was D66 blij met haar nieuwe jongeren? ‘Nee. Bij de oprichting hadden we geen instemming van het landelijke partijbestuur noch van de fractie. Zij waren op zijn zachtst gezegd *not amused*. D66 was in hun ogen eigenlijk al een jongerenpartij, dus was de JD niet nodig. Maar we hadden al een persbericht uitgestuurd. Toen werden we op het matje geroepen. Bij de vergadering met de fractie was ook Hans van Mierlo gevraagd aan te schuiven – kun je nagaan hoe zwaar ze dit toen hebben opgevat. Uiteindelijk hebben we hen kunnen overtuigen met het argument dat ‘als we niks zouden doen’ de JOVD zou doorgaan met hun aanval op ‘onze’ jongeren. En dat je ook een kweekvijver nodig hebt voor jong politiek talent. Toen de fractie en het bestuur ‘om’ waren, hebben we de beginselverklaring gemaakt en zijn we naar de notaris gegaan voor de statuten.’

Wat heb je in dat eerste jaar weten te bereiken? ‘We hebben in korte tijd veel leden geworven; op gegeven moment hadden we ruim duizend leden, vooral studenten en net afgestudeerde academici. Dat was met name de verdienste van van Bram van Uchelen, secretaris communicatie van het landelijk bestuur. Verder hebben wij hard aan onze geloofwaardigheid richting moederpartij gewerkt, en hebben we flink gebouwd aan een structuur voor de JD. Zo hielden we in het begin al een paar keer per jaar congressen.’

Met welke thema’s hielden jullie zich bezig? ‘Kruisvluchtwapens, Europese eenwording, drugsbeleid, privacy. Verder was de jeugdwerkloosheid in de jaren tachtig – net als nu – heel hoog. We vonden dat de partij er te weinig aandacht aan besteedde. D66 was toen nog met hele andere dingen bezig, zoals bestuurlijke hervorming en de gekozen burgemeester. De meeste bestuursleden van de JD waren aan het studeren en maakten zich zorgen over de toekomst. Wij wilden dat er meer werd geïnvesteerd in onderwijs.’

Dieptepunten? ‘Niet echt, alleen de financiering was een probleem. De JD kreeg pas in 1986 subsidie van het toenmalige ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur; daarvoor moesten we alles zelf betalen. Maar de sfeer in het bestuur was goed. We hadden een goede taakverdeling en hielden van hard werken. En ja, er werd ook veel bier gedronken; de meiden dronken rosé. De weerstand die er eerst tegen ons was, heeft ons zeker verenigd.’

Wat kwam er na de JD? ‘In 1986 stelde het hoofdbestuur voor het eerst een voorkeurslijst samen voor de landelijke Tweede Kamer verkiezingen. Jacob Kohnstamm, de toenmalige fractievoorzitter, vroeg of ik interesse had om als kandidaat op deze lijst te komen. Maar ik heb mij toch teruggetrokken. Mijn gezin was belangrijker voor mij. Ik heb in plaats van een politieke voor een maatschappelijke carrière gekozen.’

Wie is je favoriete politicus? ‘Alexander Pechtold. Hij is een aansprekende leider en gaat slim om met het huidige kabinet. Het lukt hem om het D66-stempel stevig op het regeringsbeleid te drukken. Denk bijvoorbeeld aan het zorg- en het woonakkoord. Wat mij betreft wordt hij de volgende premier van Nederland.’

interview 2
Stefan de Koning (27)
Voorzitter JD in 2013/2014
Lid D66 sinds 2012

‘Na de zomer is mijn termijn alweer afgelopen’, zegt Stefan de Koning als ik hem ontmoet op het Landelijk Bureau van D66 in Den Haag, waar het bestuur van de JD de zolder bewoont. De Amsterdamse student Europese Studies wil zich meer gaan inzetten voor de ‘moederpartij’.

Hoe werd je voorzitter? ‘Sinds april 2012 ben ik actief bij de JD; eerst in het bestuur van de afdeling Utrecht, daarna in het landelijke bestuur. Toen heb ik mij gekandideerd als voorzitter. Aan zo’n verkiezing gaat een campagne vooraf, waarbij je voor iedere stem moet knokken. Als voorzitter heb je met twee dingen te maken: politieke thema’s, maar ook de organisatorische kant van een vereniging waaraan je leiding moet geven. Mij trekt vooral de politieke kant – ik wil graag mijn idealen verwezenlijken.’

Compilatiefoto oud-voorzitters JD

C78

22 november

2003 / MECC, Maastricht

De leden zijn niet tevreden over het optreden van D66 in Balkenende II (VVD, CDA en D66). Het congres doet een dringend beroep op de Tweede Kamerfractie om een duidelijk sociaal-liberaal geluid te laten horen in een kabinet dat door vele bestempeld wordt als conservatief. Sophie in 't Veld wordt voor het eerst gekozen als lijsttrekker voor de Europese Verkiezingen van 2004.

C80A

2 april

2005 / World Forum, Den Haag

De congresgangers stemmen in met het Paasakkoord en voorkomen daarmee een breuk tussen de Tweede Kamerfractie (die dit akkoord steunt) en de achterban. Thom de Graaf krijgt een luid applaus na zijn aftreden als minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties nadat “zijn” gekozen burgemeester sneuvelt. Partijvoorzitter Alexander Pechtold volgt hem op.

Wat zijn jouw idealen? ‘Oplossingen bedenken voor urgente problemen in de samenleving, bijvoorbeeld het creëren van banen voor jongeren – gezien de hoge jeugdwerkloosheid. Wat moeten we doen om in de toekomst dezelfde welvaart en stabiliteit voor eenieder te garanderen? Daar heeft ‘de politiek’ geen antwoord op. Met de politiek doel ik op het zittende kabinet; daar zit toch een conservatieve inslag in die remmend werkt. D66 is gelukkig een uitzondering en heeft thema’s als nieuwe banen, kenniseconomie en innovatie naar voren gebracht.’

‘We zijn diplomatieker geworden’

Wat heb je bereikt voor de JD? ‘De vereniging is enorm gegroeid, zeker sinds jongeren voor een combi-lidmaatschap van D66 én de JD kunnen kiezen. Dit legt wel druk op het bestuur en de organisatie om mensen een plek te geven binnen de JD. Het afgelopen jaar is de organisatie, vooral dankzij de inzet van andere bestuursleden, verder in lijn gebracht met het hogere ledenaantal. Wie die JD’ers zijn? De typische JD’er is hoog opgeleid en meestal student, maar daarbinnen is er grote diversiteit.’

Wat is het grootste verschil tussen de JD nu vergeleken met dertig jaar geleden? ‘Mijn indruk is dat de JD vroeger rebelser was. Meer ludieke acties op touw zette. Dat is nu wat minder. Veel JD’ers zijn tegenwoordig ook lid van D66. Daardoor staat de onafhankelijkheid, die je moet bewaren, wel onder druk. Gelukkig bepalen

we nog altijd eerst ons eigen politieke kompas, daarna bedrijven we pas politiek. Maar in plaats van ‘de luis in de pels’ te zijn, kiezen we nu meer voor de geraffineerde, diplomatieke aanpak. Hierdoor bouwen we krediet op om te investeren in de dialoog – en hopelijk ook resultaat.’

Hoe hebben jullie het dertigjarige bestaan gevierd? ‘Op 3 maart, de oprichtingsdag, hebben we een borrel georganiseerd in café Eik en Linde in Amsterdam, waar de JD in 1984 is opgericht. Verder is er in mei een lustrumweekend in een kasteel in Limburg geweest, met sprekers, een diner en een lustrumgala. En door het hele lustrumjaar heen zijn er bij de lokale afdelingen ook verschillende activiteiten georganiseerd. Ik durf wel te stellen dat de JD van alle politieke jongerenorganisaties het beste kan feesten.’

Wat komt er na de JD? ‘Ik ben nu bijna één jaar voorzitter en stel mij niet herkiesbaar. (Zijn opvolger werd na dit interview bekend: Dirkjan Tijs, red). Ik heb ontzettend veel gedaan bij de JD en daarom heb ik voor D66, waar ik ook lid van ben, weinig tijd gehad. Het lijkt me leuk om mij voor de partij te blijven inzetten.’

Wie is je favoriete politicus? ‘Robert Kennedy. Hij was een verbinder met het vermogen constant de dialoog open te houden. Van zijn speech op de dag van de moord op Martin Luther King krijg ik nog steeds kippenvel, ook al kijk ik er iedere maand wel een keer naar. Het is ook nog steeds actueel, denk aan de recente rellen in het Amerikaanse Ferguson, waar men heeft onderschat hoe diep de segregatie nog zit. Ook Nederland kan hiervan leren, als je ziet wat er speelt in bijvoorbeeld de Schilderswijk. Hoe houd je de deur voor iedereen open?’ ■

Kweekvijver voor (politiek) talent

Hein Jaarsma (1962) is fractievoorzitter van D66 Hilversum. Hij was medeoprichter, secretaris (1984) en voorzitter van de landelijke JD van 1984-1986.

Stefanie van Vliet (1967) is bestuurslid van D66 Aalsmeer en directeur van de Nederlandse Parkinson Vereniging. Van 1994 tot 2002 was zij Tweede Kamerlid voor D66. Zij was secretaris (1987-1988) en voorzitter (1988-1989) van de JD, regio Amsterdam.

Ageeth Telleman (1970) is management-consultant bij de overheid. Zij was kandidaat voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2006 en fractievoorzitter van D66 Amsterdam in 2010. Zij was bestuurslid van de landelijke JD en de afdeling Amsterdam van 1993-1995.

Dennis Hesseling (1970) is Head of Gas Department, Agency for the Cooperation of Energy Regulators (ACER) in Slovenië. Hij was kandidaat voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2002 en vervulde diverse functies binnen D66 en de Van Mierlo Stichting. Hij was voorzitter van de landelijke JD van 1995-1996.

Boris van der Ham (1973) is ondernemer, schrijver en voorzitter van de Vrienden van de Jonge Democraten (zie kader). Hij was van 2002 tot 2012 Tweede Kamerlid voor D66. Hij was vicevoorzitter (1997-1998) en voorzitter (1998-2000) van de landelijke JD.

Steven van Weyenberg (1973) is sinds 2012 Tweede Kamerlid voor D66. Hij was van 1994-1995 vicevoorzitter van de JD, afdeling Amsterdam, en voorzitter van de landelijke werkgroep Economie van de JD van 1992-1997.

Salima Belhaj (1978) is fractievoorzitter van D66 Rotterdam en was kandidaat voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2012. Zij was secretaris politiek van de landelijke JD van 2003-2004.

Jan Paternotte (1984) is fractievoorzitter van D66 Amsterdam. Hij was voorzitter van de landelijke JD van 2004-2005.

Steun de JD!

Ook als ‘oude’ Democraat kunt u de Jonge Democraten (JD) steunen! Het donateurschap voor de Jonge Democraten wordt geregeld via het fonds van de Vrienden van de Jonge Democraten (VJD). Al meer dan 15 jaar wordt de JD via dit fonds structureel ondersteund in haar belangrijkste activiteiten: het scholen en vormen van politieke jongeren en het verfrissen en verspreiden van het sociaal-liberale gedachtegoed.

U wordt donateur van de **Vrienden van de Jonge Democraten** voor minimaal 30 euro per jaar. Meer informatie? Ga naar www.vriendenvandejd.nl of stuur een mail naar vrienden@jongedemocraten.nl

Aan welke toneelwetten dient de politiek te voldoen, en welke helpen kiezers om politici te ontmaskeren?

Na zijn boek *De vrije moraal* (2012) over de geschiedenis en morele dilemma's van het vrijgevochten Nederland, komt Boris van der Ham in *De koning kun je niet spelen* met een scherpe blik op politici, macht en democratie.

SPECIALE KORTING VOOR D66-LEDEN

Bij inlevering van deze bon bij de erkende boekhandel krijgt u € 2,45 korting. U betaalt € 12,50 in plaats van € 14,95.

Auteur: Boris van der Ham ISBN: 9789035141667
Titel: De koning kun je niet spelen Actienummer: 902-10914
Uitgeverij: Prometheus/Bert Bakker
Deze kortingsbon is geldig van 1 oktober 2014 t/m 31 december 2014.

Toneelstuk

22 mei

2005 / Stadsschouwburg, Amsterdam

Nee, geen D66-congres, maar een toneelstuk óver een D66-congres. Het Noord Nederlands Toneel (NNT) speelt het congres van 2 april 2005 integraal na onder de titel *Motie 2205*. Hans van Mierlo wordt daarbij gespeeld door Hans Croiset, Thijs Römer vertolkt Alexander Pechtold en Hans Sibbel is Laurens Jan Brinkhorst. Veel figurantenrollen worden gespeeld door D66-leden.

C83A

24 juni

2006 / World Forum, Den Haag

Na het aftreden van Boris Dittrich strijden waarnemend partijleider en fractievoorzitter Lousewies van der Laan en Alexander Pechtold om het lijsttrekkerschap. Deze strijd was zo spannend, dat menigeen niet meer weet dat er nog zes andere kandidaten in de race waren. Alexander Pechtold wint met 2009 van de 4800 uitgebrachte stemmen (Van der Laan kreeg er 1752).

Een leven lang
leren ...

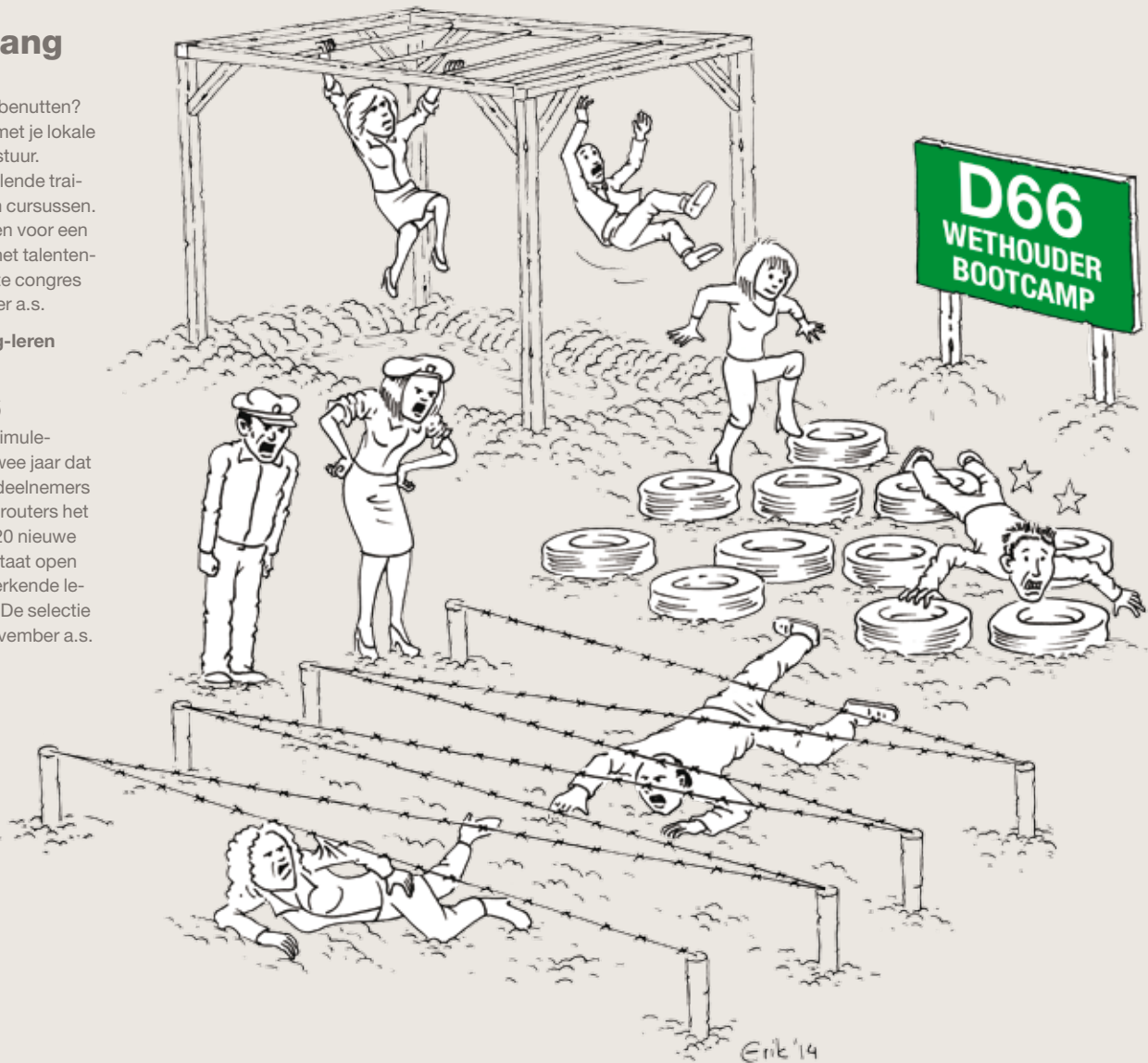
Wil jij jouw talent meer benutten? Neem dan contact op met je lokale afdeling of het regiobestuur. Zij organiseren verschillende trainingsbijeenkomsten en cursussen. Ook kun je je aanmelden voor een talentgesprek, tijdens het talentenspreekuur op het 100ste congres op zaterdag 1 november a.s.

d66.nl/een-leven-lang-leren

... Route66

Route66 is een talentstimuleringsprogramma van twee jaar dat wordt gerund door de deelnemers zelf. Elk jaar ronden 20 routers het traject af en komen er 20 nieuwe routers bij. Deelname staat open voor afgestudeerde/werkende leden van 25 t/m 33 jaar. De selectie voor 2015 sluit op 8 november a.s.

d66.nl/route66

Stropdassen af,
mouwen opgestroopt

C84

2006 / Hotel Krasnapolsky, Amsterdam

7 oktober

In een uitzending van *Netwerk*, aan de vooravond van dit jubileumcongres, trekt Hans van Mierlo het bestaansrecht van D66 in twijfel. Maar op het congres ter ere van het 40-jarig bestaan zegt hij ferm: ‘Ermee ophouden? Daar ben ik niet voor!’. De uitgangspunten van D66 worden opnieuw vastgelegd in de vijf Richtingwijzers. [Lees verder op pagina 24]

Ook binnen de partij zet D66 zich in voor kwalitatief onderwijs. De afdeling Talentontwikkeling en Opleidingen van het Landelijk Bureau in Den Haag organiseert regelmatig workshops en trainingen voor zowel politici, bestuurders als actieve leden. Verslaggever Mark Snijder liep een dagje mee met de opleiding voor wethouders. ‘Het voelde als een sprong in het diepe.’

Op een zonnige zaterdag verzamelen 21 D66-wethouders zich in een fraai conferentiehotel in de bossen van Soesterberg. Ze vertegenwoordigen grote en kleine gemeenten, variërend van Enschede tot Borger- Odoorn. Eén ding hebben ze gemeen: ze zijn allen aangetreden ná de gemeenteraadsverkiezingen van 19 maart j.l. Tijdens deze tweedaagse wethouderopleiding worden ze klaargestoomd voor hun nieuwe functie.

Sociaal-liberaal gedachtegoed

Terwijl de frisse boslucht naar binnen waait, oefenen de wethouders met richtingwijzers en ordeningsprincipes. Tot welke politieke keuzes leidt het sociaal-liberale gedachtegoed? Tijdens een *case study* moeten de bestuurders één voor één hun (fictieve) plannen verdedigen om het gebruik van elektrische auto's te stimuleren. Corina Hendriks en Ivo Thonon, medewerkers van de Van Mierlo Stichting, fungeren als hoeders van het sociaal-liberale gedachtegoed. ‘Waarom vind je elektrische auto's zo belangrijk?’, vraagt Hendriks aan een wethouder met een wat technisch verhaal. Gevolgd door een kleine, maar belangrijke correctie: 'Je sprak over de kracht van de samenleving. Maar wij gaan altijd uit van de kracht van het individu. Waar zit het individu in je verhaal?' Ook de stelling dat subsidies niet goed passen in het gedachtegoed, wordt door Hendriks en Thonon onder de sociaal-liberale loep gelegd: ‘In sommige gevallen zijn we vóór subsidies, omdat alleen marktwerking niet altijd tot een gelijk speelveld leidt, of omdat iets in het begin een duwtje nodig heeft. Het kenmerk van D66 is juist dat we hierin niet dogmatisch zijn.’

Sprong in het diepe

Tijdens de lunch worden de ervaringen van de eerste werkweken uitgewisseld. ‘Onder ieder arbeidscontract moet ik m'n handtekening zetten’, vertelt een van de wethouders. ‘Maar dat mandateer je toch gewoon aan de ambtelijke organisatie?’, reageert een collega. ‘Nee, dat kan niet, want het was een motie van de raad.’ ‘Nou, daar ben je mooi klaar mee.’ De dagelijkse praktijk in de gemeenten blijkt behoorlijk te verschillen. 'En niet iedereen wordt even goed klaargestoomd voor zo'n functie', zegt wethouder Tienke van der Werf, die in Zeve-

naar onderwijs, jeugdzorg en cultuur in haar portefeuille heeft. ‘In grotere gemeenten worden kandidaten vaak vooraf gescreend. Maar in kleinere gemeenten is dat lastig en “overkomt” zo'n functie je een beetje. Het is een groot avontuur, maar het voelt ook als een sprong in het diepe.’ ‘Je stapt in een rijdende trein’, verwoordt Eelco Eerenberg, wethouder in Enschede, het proces. ‘Wij hebben een professioneel ambtenarenapparaat, dus alles loopt wel door. De truc is om in het begin snel de wissels te verzetten, zodat mensen zien dat er een D66'er aan het roer staat. Nu de PvdA hier voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog niet meer aan de macht is, ben ik op zoek naar goede tips: hoe kan ik snel die wissels omzetten?’ Op de vraag wat de wethouders in deze eerste weken het meest heeft verrast, hoeft Marieke van Dijk, wethouder in Heemskerk, niet lang na te denken: ‘Hoe ongelooflijk eendimensionaal je als raadslid naar beleid kijkt. Zeker in de oppositie is het fijn om één aspect uit het beleid van een wethouder te halen en daar dan je punt op te maken. Maar nu ik zelf wethouder ben, zie ik veel beter waarom bepaalde besluiten zijn genomen.’

Kennis en kunde

Saskia Boelema is als landelijk bestuurslid verantwoordelijk voor talentontwikkeling en opleidingen binnen de partij. ‘De opleidingen bieden altijd een combinatie van kennis en kunde’, legt Boelema uit. ‘We trainen raadsleden bijvoorbeeld over de decentralisaties en de gemeentelijke financiën, maar ook in hun debatvaardigheden. Fractievoorzitters trainen we inhoudelijk, maar ook in leiderschap. Zeker nu veel fracties enorm zijn gegroeid; het is heel anders om leiding te geven aan een fractie met twee personen, dan aan acht personen.’ Boelema benadrukt dat de opleidingen niet alleen voor mensen met politieke functies zijn. ‘Bij professionalisering hoort ook dat onze vereniging beter geëquipeerd is. We hebben goede regiovoorzitters en bestuursleden nodig, die een stevige tegenhanger zijn van het politieke deel van onze vereniging. Ook op lokaal en regionaal niveau moet daarom meer in de opleiding van leden worden geïnvesteerd. Zo organiseren regio's voor de aankomende Provinciale Statenverkiezingen (maart 2015, red.) opleidingen over het Statenlidmaatschap.’

C85

2007 / De Doelen, Rotterdam

12 mei

Het partijcongres keurt de voorstellen uit de notitie *Klaar voor de klim* goed. De vijf voorstellen gaan onder meer over het instellen van een permanente programmacommissie, een opleidingstraject voor nieuwe vertegenwoordigers en een ledenwerfcampagne. Ingrid van Engelshoven wordt gekozen als nieuwe partijvoorzitter om de voorstellen te implementeren.

Saskia Boelema
Landelijk Bestuurslid D66

‘De belangrijkste reden dat bestuurders voortijdig moeten stoppen, is omdat ze niet meer reflecteren op hun eigen functioneren’

Klaar voor de klim

De huidige investeringen in talentontwikkeling en opleidingen vinden hun oorsprong in *Klaar voor de klim*, het plan van aanpak uit 2007 om D66 verder te professionaliseren. ‘We begonnen met ‘klasjes’ voor Tweede Kamerleden en wethouders. Daarna hebben we opleidingsmodules gemaakt voor raadsleden, en een aparte module voor fractievoorzitters’, vertelt Boelema. Ook ‘Driebergen’, hét programma voor talenten binnen de partij kwam hieruit voort.

Boelema deed in 2010 zelf als wethouder mee aan een van de eerste opleidingen. ‘Er was een cultuuromslag nodig in de partij. Nu vindt iedereen het normaal dat je iemand beoordeelt op zijn of haar kwaliteiten. Maar tien jaar geleden was dat allerm minst zo. Omdat we veel nieuwe leden hebben gekregen – de helft van onze leden is nog geen vijf jaar lid – hebben we deze cultuuromslag voor elkaar kunnen krijgen.’

Kritische reflectie

Naast kennis en kunde is het opbouwen van een netwerk een belangrijk onderdeel van de opleidingen binnen de partij. ‘Als je elkaar kent van zo’n opleiding, bel je elkaar daarna gemakkelijk op’, legt Saskia Boelema uit. Wethouder Antoine Tromp, die in Uitgeest verantwoordelijk is voor de drie decentralisaties in het

sociale domein, kan dit bevestigen. ‘Toen ik net in de gemeenteraad zat, organiseerde de Bestuurdersvereniging veel bijeenkomsten, ook op regionaal niveau. Ik heb daar mensen ontmoet met wie ik nu nog steeds contact heb. Sommigen van hen zijn nu ook wethouder geworden, dus daar kan ik goed mee sparren.’ Deze onderlinge reflectie is erg belangrijk, volgens Boelema: ‘De belangrijkste reden dat bestuurders voortijdig moeten stoppen, is omdat ze niet meer reflecteren op hun eigen functioneren. En dan ligt daar ineens een bananenschil waar je over struikelt, terwijl niemand je heeft verteld dat die daar op je lag te wachten.’ Eelco Eerenberg, wethouder in Enschede herkent de noodzaak van kritische reflectie: ‘Ik liep al lang mee in de lokale politiek, dus ik kende iedereen in het gemeentehuis. Maar vanaf de dag dat ik werd benoemd tot wethouder, werd ik voor veel mensen in het gemeentehuis ineens een ander persoon. Dat heeft me bijzonder verrast.’ ‘Het vermogen tot kritische reflectie vereist bepaalde competenties’, vertelt Boelema. ‘Leervermogen is een competentie die we voor alle functies in onze vereniging willen. Een nieuwsgierige en open blik, reflectief willen zijn op jezelf, en daarin goed willen samenwerken.’

Babylonische spraakverwarring

Het reflecterend vermogen lijkt bij deze wethouders prima in orde te zijn. Na de lunch gaan ze in kleine groepen uiteen om ervaringen uit te wisselen. Eén groep bespreekt regionale samenwerking tussen gemeenten, een hoogst relevant onderwerp gezien de aanstaande decentralisaties. Het jargon en de afkortingen vliegen over tafels. De wethouders schromen daarbij niet om open en eerlijk te zijn, ook als ze iets niet weten. Zo ontstaat een bijna Babylonische spraakverwarring over het ‘bestuurlijk overleg’ en de ‘gemeenschappelijke regeling’ als vormen van regionale samenwerking, waar ze als raadslid niet altijd zicht op hadden. Ook voorzien ze elkaar van praktisch advies. Een van de wethouders vraagt zich hardop af hoe hij de samenwerking met zijn eigen fractie in de gemeenteraad kan verbeteren. De tip van een collega is duidelijk: ‘Telefonisch overleg? Dat moet je niet doen. Je moet naar die fractievergaderingen toegaan. Zorg dat je erbij bent!’

D66’ers trainen D66’ers

‘Integriteitsontbijt, wethouderscarrousel, collegegame, presentatie en media-oefeningen. Veel geleerd deze dagen’, twittert de Zevenaarse wethouder Tienke van der Werf na afloop van de intensieve opleiding. Maar Saskia Boelema kijkt alweer vooruit. ‘We hebben het nu goed op orde, misschien zelfs beter dan sommige andere politieke partijen. Maar je moet dit structureel doen. Op lange termijn is onze ambitie om iederéén te trainen die actief is binnen de partij en de vereniging. Op dit moment geven externe professionals deze trainingen, maar uiteindelijk wil het landelijk bestuur dat D66’ers dit zelf gaan doen. ‘Maar daarvoor hebben we goed zicht nodig op ons ledenbestand.’ Ook voor het scouten van talenten is dit essentieel. ‘We hebben nu meer dan 25.000 leden. Wie zijn deze mensen? Wat willen ze, waar ligt hun kracht, hun potentie? Met zoveel nieuwe leden, is dat een grote uitdaging voor de komende jaren.’ ■

D66

Van gedachten wisselen

Op 30 april van dit jaar – Nederland had een vrije dag – kwamen 11 mensen bij elkaar in een zaaltje van Krasnapolsky om met gefronste wenkbrauwen van gedachten te wisselen over het kreupele bestaan van het politieke leven in ons land.

Met deze woorden opende Hans van Mierlo 99 congressen geleden het eerste congres van D66. En nu, 48 jaar later, staan we aan de vooravond van ons 100ste congres. Voor een voorzitter een bijzondere gebeurtenis. En wat is er veel gebeurd in die afgelopen 48 jaar. Van 11 mensen in 1966 naar 25.000 mensen in 2014. Waar we in 1966 voorzichtig de politiek instapte, staan we nu in 2014 met ruim 850 raadsleden en zo’n 150 wethouders in een kleine 300 gemeenten stevig in het politieke landschap. En sinds 22 mei mogen we ons de grootste partij van Nederland noemen. Mijlpalen die we als partij alleen maar kunnen realiseren dankzij u, de leden. Via deze weg wil ik iedereen bedanken die zich het afgelopen jaar, klein en groot, heeft ingezet voor het realiseren van deze mijlpalen.

Maar deze groei heeft ook een keerzijde. In een kleine partij zijn een hoop zaken vanzelfsprekend. De lijnen zijn kort, de groep overzichtelijk. Vragen zijn makkelijk gesteld en ondersteuning is eenvoudig te organiseren. Nu we groter zijn is dat een stuk lastiger. Dat vraagt om een andere wijze van organiseren. Samen met de grote steden en de regio’s is het Landelijk Bestuur daarom op dit moment aan het kijken hoe dat het beste kan. Niet makkelijk, wel noodzakelijk. Met de verenigingsresolutie *Verbindende Vereniging* in de hand zullen we de komende maanden aan de slag gaan.

Het 100ste congres is niet alleen een moment om terug te kijken, maar ook vooruit. Nog steeds hebben we voldoende redenen om met gefronste wenkbrauwen naar het politieke leven in ons land te kijken. Hoewel dankzij het Lenteakkoord en het Herfstakkoord belangrijke hervormingen in gang zijn gezet, zijn er nog voldoende redenen om met gefronste wenkbrauwen van gedachten te wisselen. De komende tijd wil het Landelijk Bestuur samen met de fracties in de Tweede en Eerste Kamer en in het Europees Parlement met u van gedachten wisselen over onze volgende agenda. Het 100ste congres zal hiervoor de aftrap zijn.

Ik hoop u allen op 1 november a.s. in Den Bosch welkom te mogen heten ■

C87

2008 / De Doelen, Rotterdam

19 april

Volgens peilingen van Maurice de Hond, die vlak voor het congres bekend werden gemaakt, staat D66 weer op flinke groei: 11 zetels – de hoogste score in zeven jaar. Partijleider Alexander Pechtold onderstreept deze stijgende lijn in zijn congresspeech: ‘We willen vooruitgang. Wij hebben ideeën, wij hebben mensen.’

C91

2010 / The Convention Factory, Amsterdam

16/17 april

Partijvoorzitter Ingrid van Engelshoven begint haar congresspeech met de herdenking van Hans van Mierlo, die op 11 maart 2010 op 78-jarige leeftijd overleed. Na het vertonen van het beroemde campagnefilmje uit 1967, waarin Van Mierlo langs de Amsterdamse grachten loopt, neemt het congres enkele ogenblikken stilte in acht. Daarna volgde een lang applaus.

Lidnr. 100

Ter gelegenheid van het a.s. 100ste congres ging de *Democraat* op zoek naar lidnummer 100. Wij stellen u graag voor aan: Grace Cotterell (77), voormalig gemeenteraadslid, Tweede Kamerlid en... D66'er van het allereerste uur.

CV
Eliza Grace Cotterell
Rotterdam, 14 oktober 1937

loopbaan
1958 – 1961
Sociale Academie, Amsterdam
1970 – 1981
Gemeenteraadslid Amstelveen
1981 – 1982
Tweede Kamerlid (onderwijs, gezondheidszorg en defensie)
1982 – 1984
Lid Dagelijks Bestuur D66
1990 – 1992
Lid Provinciale Staten Noord-Holland
1983 – 1999
Algemeen directeur verzorgingstehuis Henriette Roland Holst, Amsterdam
Heden
Lijstduwer D66 Amstelveen

Hoe het begon? In het najaar van 1966 leest maatschappelijk werkster Grace Cotterell een artikel van Hans van Mierlo in het *Algemeen Handelsblad* (het huidige *NRC Handelsblad*), waarin de politiek geëngageerde journalist de gevestigde politieke orde en besluitvorming bekritiseert en medestanders oproept tot het vestigen van een nieuwe partij. Cotterell aarzelt geen moment en stuurt een brief. Zo komt het beroemde Appèl in haar bezit. 'Ik heb hem nog steeds. De kaart met de adhesiebetuiging is afgescheurd, en moet dus nog in het bezit zijn van het toenmalige Initiatiefcomité D66'. Na haar deelname aan de Algemene Ledenvergadering in Helmond, op 18 november 1967, wordt de 33-jarige Cotterell in 1970 bij de eerste lokale verkiezingen van D66 in Amstelveen gekozen tot gemeenteraadslid en fractievoorzitter. Haar geestdrift tot het verwezenlijken van klassieke D66-waarden, zoals directe burgerbetrokkenheid en individuele ontplooiing, komen meteen tot uiting tijdens de verkiezingscampagne, waarbij ze zich sterk maakt om de besloten gemeenteraadsvergaderingen af te schaffen. Meer dan tien jaar zet ze zich in om het 'tot verstikking toe verzuilde en paternalistische Nederland' op lokaal niveau te veranderen onder het motto: participatie verlicht en leidt tot beter bestuur. 'Helaas is de gekozen burgemeester nog steeds geen realiteit en kampt Europa met een enorm democratisch tekort.'

Cotterell was ook jarenlang trouw bezoeker van de halfjaarlijkse partijcongressen. Hoewel ze de laatste paar jaar niet meer aanwezig is geweest, roemt ze de unieke ledenvergaderingen, die ze altijd met veel plezier bezocht, zowel als 'gewoon lid', als tijdens haar jaren als politica. De massale ledenbijeenkomsten waren volgens Cotterell 'een verademing voor politici om met leden in contact te blijven'. Maar het belangrijkste: 'Het D66-congres is een hoeksteen van de humanistisch-democratische levensbeschouwing. Het *one-man-one-vote*-systeem is een heilig principe, dat directe inbreng, wederzijdse motivering en de gemeenschapszin onder leden verwezenlijkt.' Het ledencongres is volgens Cotterell dan ook vaak beslissend geweest op fundamentele momenten, zoals tijdens het 16de congres in Amsterdam (21 september 1974) toen opheffing van de partij besproken werd. Of het 80ste congres in Den Haag (2 april 2005), toen de deelname aan het kabinet Balkenende II ter discussie stond. Daar lieten de mondigende leden massaal en luid van zich horen! Nog nooit zag Cotterell zoveel leden bijeen: 'Ik zal de uitdrukking op het gezicht van de trambestuurder – toen hij de horde congresgangers zag én hoorde roepen 'We gaan het kabinet laten vallen!' – nooit vergeten'. Hoewel D66 – zoals later zou blijken – het kabinet toch nog een jaar in stand zou houden, was dit democratisch congres 'weer een verrukking om mee te maken' ■

Frisse start politieke seizoen

Nadat *RTL Ontbijtnieuws*-presentator Jan de Hoop hem had genomineerd, ging D66-fractievoorzitter Alexander Pechtold de uitdaging van de *Icebucket Challenge* van Stichting ALS meteen aan...

► Bekijk het filmpje op d66.nl/frisse-start-van-het-politieke-seizoen

29
november

Tweede Kamer der Staten-Generaal

> Trouwe Ledendag
Speciaal voor haar trouwe leden organiseert D66 de Trouwe Ledendag in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in Den Haag.

Deze bijeenkomst dient als geste voor leden die vijftien jaar of langer onafgebroken lid zijn van D66 en de partij al deze jaren op verschillende manieren hebben gesteund. Interessante sprekers zullen een drietal sessies leiden in de Plenaire zaal, Thorbeckezaal en de Groen van Prinstererzaal. De dag wordt traditiegetrouw afgesloten met een feestelijke borrel in de imposante Statenpassage.

De Trouwe Leden ontvangen een persoonlijke uitnodiging voor deze bijeenkomst.

> Kennismakingsbijeenkomst
Ben je (net) lid van D66 en wil je de partij graag beter leren kennen? Ook dan ben je welkom in de Tweede Kamer.

D66 organiseert een aantal keer per jaar kennismakingsbijeenkomsten op verschillende locaties in het land. Tijdens deze bijeenkomsten maakt u kennis met de partij, de mogelijkheden om bij D66 actief te worden en het gedachtegoed. Bovendien is er gelegenheid om op deze dag in gesprek te gaan met een aantal van onze politici.

Voor meer informatie, kijk op: d66.nl/partij/maak-kennis-met-d66

Denk mee!

Wil jij ook werken aan politieke inhoud in jouw lokale afdeling?

D66 wordt in heel het land vertegenwoordigd door lokale en regionale afdelingen. Deze afdelingen werken voortdurend aan politieke inhoud en aan het vernieuwen van onze standpunten. Zo denken Apeldoorn, Zeist, Zwolle en Delft na over het oprichten van een steunfractie (waarin leden meedenken met de raadsfractie) en een (permanente) programmacommissie. Ook op regionaal niveau kunt u een bijdrage leveren; denk aan het meeschrijven aan de verkiezingsprogramma's voor de Provinciale Statenverkiezingen van 18 maart 2015!

Interesse? Neem contact op met jouw afdelingsbestuur via d66.nl/partij/d66-het-land of bel Ivo Thonon (landelijke Permanente Programmacommissie): 070 356 60 36.

Gezocht

IK (43, goedlopende denktank voor sociaal-liberalisme, betrokken, ruimdenkend, tot nadenken stemmend, verzet op gedachtegoed en essays in goed gezelschap, levensmotto: "vrijheid in verbondenheid") **zoek JOU** (m/v, leeftijd onbelangrijk, reislustig, kan goed luisteren en uitleggen, snapt wat sociaal-liberalisme is, houdt van een goed(e) boek(en) en een goede fles wijn) om mijn levensmotto als spreker/trainer/cursusleider voor de Mr. Hans Van Mierlo Stichting te verspreiden onder D66'ers in het land. Ben jij het voor mij? Zo ja, stuur dan een mail en leg in 500 woorden uit waarom jij degene bent die ik zoek. mrhansvanmierlostichting@d66.nl of br.o.n. 66 nr. bur.v.d.bl.

C93

28 mei

2011 / Beatrice Theater, Utrecht

Het congres neemt een motie aan waarin de Tweede Kamerfractie wordt gevraagd om tégen het voorstel van de Partij voor de Dieren, om het onverdoofd ritueel slachten te verbieden, te stemmen. Het verbod zou godsdienstuitoefening teveel inperken. Cabaretier Pieter Derks geeft een hilarisch optreden over duurzaamheid, vergrijzing en rode potloden.

C96

24/25 augustus

2012 / World Forum, Den haag

Partijleider Alexander Pechtold benadrukt de noodzaak tot bezuinigingen: 'Hervormen' en 'Nu Vooruit' zijn zijn heldere boodschappen aan het congres. 's Nachts planten honderd vrijwilligers o.l.v. de afdeling Den Haag duizend groen-witte plantjes in de stad. Tweede Kamerlid Stientje van Veldhoven loopt mee met deze eerste 'guerrilla-actie' van D66.

D66 was deze zomer weer goed vertegenwoordigd in de bonte stoet van boten op de jaarlijkse Canal Parade tijdens de Gay Pride in Amsterdam.

#ingesprekmet tijdens Canal Parade

De D66-boot was gevuld met leden uit het hele land, waaronder ook veel politici zoals Tweede Kamerlid Vera Bergkamp en de Amsterdamse wethouder Abdeluheb Choho (zie foto). Nu het Roze Stembusakkoord grotendeels uitgevoerd is, staat voor D66 de vraag centraal welke nieuwe prioriteiten mensen hebben als het gaat om de sociale acceptatie van LHBT’ers. D66 ging hierover #ingesprekmet mensen rondom de Canal Parade. Vera Bergkamp: ‘Bij het vernieuwen van onze agenda maken we graag gebruik van ideeën van mensen, dat doen we door werkbezoeken, gesprekken en acties zoals deze.’

Poolse onderscheiding

ALDE-vicevoorzitter Lousewies van der Laan en D66-wethouder Den Haag Tom de Bruijn ontvingen deze zomer een Poolse onderscheiding voor hun inzet in het toetredingsproces van Polen tot de Europese Unie.

Van der Laan was in 1995 lid van het kabinet van Eurocommissaris Buitenlandse Zaken en Toetreding Hans van den Broek en werd in 1997 zijn woordvoerder. Uit hoofde van beide functies speelde ze een grote rol in het toetredingsproces van Polen. In 1999 zette ze dit werk voort als Europarlementariër namens D66. In 2004 zag Van der Laan als Tweede Kamerlid Polen toetreden tot de Europese Unie. De Bruijn werd gelauwerd voor zijn inzet voor de toetreding van Polen in zijn functie als Directeur-Generaal Europese zaken en als Permanent Vertegenwoordiger van Nederland in de Europese Unie.

C99

7/8 februari

2014 / Beurs van Berlage, Amsterdam

Een congres met een lach en een traan, zo bleek na afloop. Gastspreker Howard Dean zweept de congresgangers flink op en Eerste Kamerlid Roger van Boxtel krijgt zestig rozen overhandigd ter ere van zijn zestigste verjaardag. Maar het zou tevens het laatste congres worden van oud-partijleider en oud-minister Els Borst. Zij kwam kort daarna op gruwelijke wijze om het leven. Zij werd 81 jaar.

tekst & research
Dagmar de Groot
Jasmijn Sjouke

Dankwoord

De vele blijken van medeleven en alle praktische hulp die wij van de leden van D66 mochten ontvangen na het overlijden van onze moeder, schoonmoeder en oma

Els Borst-Eilers

hebben ons enorm gesteund. Hiervoor zijn wij u allen zeer dankbaar. Onze speciale dank gaat uit naar Carla Pauw, Roger van Boxtel, Alexander Pechtold en de vele anderen die de onvergetelijke herdenking in de Domkerk in Utrecht mogelijk hebben gemaakt.

Andra Neeffjes-Borst en
Sjaak Neeffjes
Dirk Borst en Jet van der Weerd
Remmert Borst
Kleinkinderen

Bilthoven, 2014

Nieuwe Groei

Deze zomer presenteerden D66-fractie-voorzitter Alexander Pechtold en Tweede Kamerlid Kees Verhoeven de notitie *Nieuwe Groei*.

Nederland lijkt het diepste dal van de financiële en economische crisis voorbij. De economie krimpt niet meer, maar groeit ook niet echt. Nederland is toe aan nieuwe groei: structurele groei voor de lange termijn. In de notitie *Nieuwe Groei* vindt u een analyse van de Nederlandse economie en voorstellen om het verdienvermogen van Nederland op te voeren.

Lees de notitie op
d66.nl/publicaties/nieuwe-groei

Nieuwe Groei
notitie Tweede Kamerfractie D66
juni 2014
45 pagina's

D66

Op **zaterdag 1 november a.s.** vindt het traditionele najaarscongres plaats in congrescentrum ‘1931’ in Den Bosch. Het belooft een bijzonder congres te worden, want we hebben iets te vieren: het 100ste ledencongres!

Congres 100

Het congres is de ideale gelegenheid voor D66’ers om elkaar te ontmoeten. Er staan weer interessante themabijeenkomsten en workshops op de agenda en leden kunnen zich uiteraard verheugen op inspirerende toespraken van o.a. oud-partleider Jan Terlouw, partijvoorzitter Fleur Gräper-van Koolwijk en partijleider Alexander Pechtold.

Aanmelden

Alle leden hebben inmiddels een uitnodiging voor dit congres ontvangen; zij kunnen zich via het persoonlijke aanmeldformulier in die uitnodiging aanmelden.

Congresstukken

Het Landelijk Bestuur heeft voor dit congres een congresreglement opgesteld. In dit document kunt u alle publicatiedata en deadlines terugvinden.

Meer informatie

Wilt u het congresreglement bekijken? Of wilt u de besluiten of de toespraken van congres 99 (7/8 februari 2014) nalezen? Kijk op: **d66.nl/congres/congres-100/**

C100

1 november 2014
Den Bosch

C100

1 november 2014
vanaf 10.00 uur
1931 Congrescentrum Brabanthallen
Diezekade 2, Den Bosch

Ineke Lambers-Hacquebard

DEVENTER
12 maart 1946

RODEN
12 mei 2014

Bevlogen en met grote vasthoudendheid heeft Ineke zich ingezet voor het milieu. Dat deed zij als staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne in de kabinetten Van Agt II en III, als lid van de Tweede Kamer en op veel andere plaatsen. De inhoud stond voor haar steeds voorop. Ineke was een moedige vrouw. Dat kwam tot uiting in haar onafhankelijke oordeelsvorming, maar ook in de manier waarop zij omging met de tegenslagen in haar eigen leven. De gezondheidsproblemen waarvoor haar man Kees en ook zichzelf in toenemende mate gesteld werden, sloegen hen niet uit het veld. Zij behielden hun belangstelling voor de politiek en bleven zich nauw betrokken voelen bij hun vrienden.

Lees de volledige tekst van Michiel Scheltema op **d66.nl/memoriam-ineke-lambers**

Pim de Kuijer

BREDA
13 augustus 1981

OEKRAÏNE
17 juli 2014

Pim de Kuijer is overleden. Omgekomen op vlucht MH17 van Amsterdam naar Kuala Lumpur. De noodlottige vlucht zou Pim naar Australië brengen, waar hij voor zijn huidige werkgever, Stop AIDS Now, een internationale conferentie zou bijwonen. Met hem verliest D66 een actief, betrokken, intelligent en gepassioneerd lid. Pim was mijn stagiair toen ik voor D66 lid was van het Europees Parlement. Van excellente stagiair werd hij al snel een gedroomd partijlid. Pim wilde altijd kennis opdoen maar ook delen. Om die reden deed hij enthousiast mee aan het opleidingstraject Route66 en werd hij toegelaten tot het D66 kader- en talentenprogramma ‘Driebergen’. In 2012 stond hij als kandidaat op de lijst voor de Tweede Kamerverkiezingen. Pim zal worden gemist.

Lees de volledige tekst van Lousewies van der Laan op **d66.nl/in-memoriam-pim-de-kuijer**

Onderwijskundige Elisabeth Osterloh (31) uit Enschede meldde zich onlangs aan als lid van D66 en kreeg de volgende dag een jubelend telefoontje: ze was het 25.000ste partijlid!

Vertel eens, hoe ging dat? 'Ik zat op mijn werk en zag een onbekend 070-nummer. Ik twijfelde even, maar nam toch op. Of ik naar Den Haag wilde komen voor een rondleiding en een lunch met Alexander Pechtold? Ja, natuurlijk wilde ik dat!'

En, hoe was het in 'politiek Den Haag'? 'Heel erg leuk! Ik werd overal hartelijk begroet, iedereen wist wie ik was. De lunch met Alexander was ook aangenaam. Het gekke is: ik heb hem zo vaak op tv gezien en gehoord, dat het voelde alsof ik met een bekende zat te praten.'

Je dacht dat je allang lid was, zei je? 'Ja, dat dacht ik echt. Na een discussie over het nut van lid zijn van een politieke partij heb ik het toch nog maar eens nagezocht en kwam ik erachter dat dat niet klopte. Toen heb ik me meteen aangemeld.'

Kom je uit een D66-nest? 'Nee, mijn vader is actief PvdA-lid. Tijdens discussies aan de keukentafel hadden en hebben we het vaak over solidariteit. Waar mijn ouders vinden dat je iedereen die buiten de boot valt moet helpen, ben ik liberaler ingesteld en van mening dat je mensen zo moet prikkelen dat ze uitgedaagd worden zichzelf te helpen – indien mogelijk natuurlijk.'

Heb je politieke ambities? 'Ik heb van jongs af aan altijd het idee gehad dat politiek een rol zou spelen in mijn leven – maar in welke vorm? Er zijn ontzettend veel mogelijkheden hoorde ik tijdens mijn rondleiding. Ik verheug me in elk geval erg op het rooste partijcongres op 1 november.'

**Ik ben
D66**

Democraat is het ledenmagazine van de politieke vereniging Democraten 66 en wordt verspreid onder al haar leden. Democraat verschijnt drie keer per jaar. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van D66 worden openbaar gemaakt of veeelvoudigd.

Wilt u een adreswijziging doorgeven? Of wilt u de Democraat niet meer per post ontvangen? Ga naar www.mijnd66.nl of stuur een e-mail naar ledenadministratie@d66.nl

eindredacteur
Jessica Hoogenboom

redactie
Dagmar de Groot (stage)
Jan Remmert Fröling
Jasper Simons
Jasmijn Sjouke (stage)
Mark Snijder
Roel van den Tillaart
Kristina Ullrich

fotografie / illustraties
Sebastiaan ter Burg
Jan Remmert Fröling
Erik Haverkort
Remco van der Kruis
Marco Sweering
Charly Verhoeven
Nationaal Archief (diversen)

vormgeving
de ontwerpvloot

druk
QuantesArtoos, Rijswijk

oplage
26.000 exemplaren
Den Haag, oktober 2014

redactieadres
Landelijk Bureau D66
Postbus 660
2501 CR Den Haag

Heeft u een vraag of opmerking voor de redactie? Stuur dan een e-mail naar democraat@d66.nl

Deze Democraat is gedrukt op 80 grams **CyclusPrint**, een 100% recycled papier. Door te kiezen voor dit papier in plaats van een niet-recycled papier vermindert de milieu-impact met:

	2.303	kg afval
	454	kg CO ₂ gelijk aan:
	4.541	km afgelegd met gemiddelde auto
	63.872	liter water
	5.886	kWh energie
	3.743	kg hout